

Is meten weten?

In Enschede heeft men een nieuwe financieringssysteem voor het welzijnswerk ontwikkeld. Alles draait hier om de postcode.

Het platteland 'revisited'

In zijn column relateert Koos Vos de tegenstellingen tussen stad en platteland.

Op de bres voor maatschappelijk welzijn

In een interview legt Ernest Hueting uit waarom het JWF zo bescheiden is.

Sociale cohesie

Een nieuwe dimensie voor culturele en maatschappelijke vorming wordt leg uit waarom cultuur daarbij onmisbaar is als instrument.

T e n g e l e i d e

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar. Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Ed Kooger, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuurup.

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.
Cartoon pag.13:
Foto/illustratie omslag: archief.
Vormgeving/DTP: John Struiken
Druk: Stimio Meteren.

Abonnementen:
De jaarabonnementsprijs bedraagt f 77,50 voor het eerste en f 72,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief porto-kosten.) Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden.
ISSN:0929-2187.

Redactie en administratie:
Prinsegracht 51,
2512 EX Den Haag,
Telefoon: 070-380 4431,
faxnummer:
070- 380 9973.
E-mail Internet:
lcpobbouw@xs4all.nl
Advertentie tarieven zijn op aanvraag verkrijgbaar.
Kopijsluitingsdatum volgende nrs: 1 maart, 1 mei, 15 juni.

Voor u ligt de eerste editie van 1999. Na lezing van het colofon zal u het een en ander opgevallen zijn, afgezien van de (kleine) verhoging van de abonnementsprijs, heeft zich een verandering voltrokken in de bezetting van de redactie: na jaren van betrokkenheid heeft Greet Hettinga besloten er een punt achter te zetten. De redactie heeft haar reeds op gepaste wijze bedankt. Vanaf deze plaats doet zij dit nogmaals: Bedankt Greet!

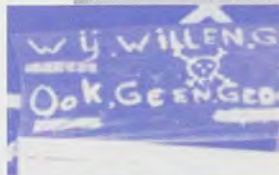
Als opvolger treedt opbouwwerker Ed Kooger (Tandem, Nijmegen) aan.

Voorts wil de redactie uw aandacht vestigen op bijdragen over de opleidings situatie in het CMV. Met name de bijdrage van Frans Berkens is hierbij opmerkelijk, maar ook de registratie van (delen van) het congres 'Welzijn in de 21e eeuw' is van belang om 'bij te blijven'.

De redactie is van plan om regelmatig te rapporteren over ontwikkelingen aan het 'opleidingsfront' en nodigt eenieder uit om een bijdrage te leveren aan vakdiscussies.

11

Cesam

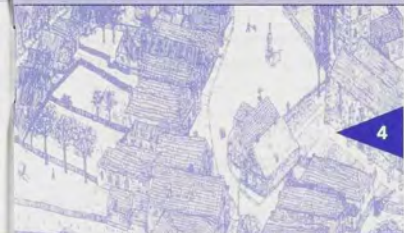
26

@@@@@@

On line

Inhoudsopgave

Ruimte voor effectieve economische samenwerking, Theo J.A. Hagendoorn (Min. van BiZa en Koninkrijksrelaties)

Is meten weten?, Adriaan van Duinen

Column, door Koos Vos (Verwey-Jonker Instituut)

Globaal, Fred Stafleu (CEBSD)

Cartoon, Marnix Rueb

Interview met Ernest Hueting: Op de bres voor maatschappelijk welzijn, Fenny Gerrits

Over de toekomst van de advocatuur, Clemens Roijackers (WAA)

Oog voor diversiteit, Tandem

Kiosk, Jos van Meeuwen

Sociale economie, Stichting Aarde en LCO

GSB Praktijkdag 15 januari, André van Vught (LSA)

Gezondheid en milieu in de wijk, José Höppener (Meldpuntennetwerk Gezondheid en Milieu)

On line

Welzijn in de 21e eeuw, Fenny Gerrits

Maatjesprojecten, KLVMA/Thomas More Academie

Sociale cohesie, Frans Berkers (Haagse Hogeschool)

Paulo Freire, Prisma

Stad en Land, Fenny Gerrits

Advertentie

Is meten weten?

naar resultaatfinanciering in Enschede

door Adriaan van Duinen

Enschede telt 147.912 inwoners. Het wijkwelzijnswerk zet er jaarlijks 7 miljoen aan subsidiegelden om, exclusief projectsubsidies. Voor de verdeling van de gelden is een vorm van resultaatfinanciering ontwikkeld. Om deze financieringsvorm te toetsen werd er in 1997 proefgedraaid, waarna deze in 1998 werd ingevoerd.

Enschedese wijkwelzijnsinstellingen hebben zich ingedekt door onderling de afspraak te maken vooralsnog de grote verschillen die in de financiering kunnen gaan optreden onderling te compenseren. De stadsdeelwethouder en een topambtenaar hebben de eerste officiële resultaten meegedeeld aan de VIP's, van de betrokken instellingen. Besturen en personeelsleden hebben de uitkomsten met gemengde gevoelens ontvangen.

"Voor de stichting Wijkwelzijn West zijn de resultaten goed", aldus de voorzitter tijdens een bestuursvergadering. "In de proefperiode waren onze resultaten matig, nu springen we er uit" vult de directeur aan. Terwijl bestuursleden elkaar aankijken is het even stil. "Maar kunt u me dan uitleggen waar dat staat?" vraagt een van hen: "Hoe zo scorende activiteiten"; "Wie voorrangsscore", "Wat drempeloverschrijdingen", "Waar subbuurten"? De terminologie wordt uitgelegd en in relatie daarmee komen de meetinstrumenten aan de orde. De bestuursleden zwijgen. Een functionaris doorbreekt de impasse: "het doel van de resultaatfinanciering is de vraag beter op het aanbod afstemmen. Daarbij is het de kunst om de spelregels te doorgronden en deze toe te passen", stelt hij. De penningmeester van de stichting Wijkwelzijnswerk West is, in tegenstelling tot de proefmetingen, tevreden over het resultaat in zijn wijk. Desondanks spreekt hij van het vergelijken van appels en peren.

Herstructurering

Het rommelt al lang in Enschede. Bij de invoering van het gedecentraliseerde welzijnsbeleid en de daaraan gekoppelde bezuinigingsoperaties aan het einde van de tachtiger jaren, moest de koepel voor wijkwelzijnswerk het loodje leggen. Het wijkwelzijnswerk werd vanaf dat moment rechtst-

reeks door de gemeente aangestuurd. Na een nota "Sterk in de Wijk" werd vanaf 1992 het sociaal-cultureel werk aangepakt. In het kader van sociale vernieuwing dienden samenwerkingsverbanden tussen sociaal-culturele wijkwelzijnsinstellingen te worden versterkt. Ook werden op basis van wijkindelingen de budgetten herverdeeld. Deze herverdeling zou als basis voor een nieuw budgetmodel gaan gelden.

op het brede welzijnsterrein (onder andere onderwijs, maatschappelijke dienstverlening en gezondheidszorg) er bij te betrekken. Het tweede onderwerp in de nota was 'Andere financieringsnormen'.

Naar resultaatfinanciering

De richtlijnen in de nota "Sterk in de wijk 2" over het ombouwen van input-financiering naar resultaat gerichte budgetfinanciering

Bereik wijkwelzijnswerk in Enschede naar voorrangsklasse van bezoekers

Grafiek 1. Metingen van postcodes. Bereik welzijnswerk in Enschede naar voorrangsklasse van bezoekers. (Bron: I&O research.)

Een volgende nota uitgebracht in 1996, die de creatieve titel "Sterk in de Wijk 2" mee kreeg, ging verder op de herstructurering in. Het kernprogramma van het College van Burgemeester en Wethouders werd richtsnoer. Een leefbare stad, duurzaamheid, samenhang, iedereen betrekken en veiligheid zijn hierin de basisbegrippen. Welzijnsinstellingen kregen daarnaast opdracht samenwerkingsverbanden inhoudelijk uit te breiden, mede door instellingen

waren geruime tijd onderwerp van gesprek binnen wijkwelzijnsinstellingen.

Aan het nieuwe budgetmodel ligt een berekeningsmodel ten grondslag, dat uit gaat van:

- * 50% op basis van de voorgaande subsidie toekenning;
- * 25% gerelateerd aan bewonersaantallen en
- * 25% op basis van geleverde prestaties.

Deze berekeningswijze lijkt redelijk. Alvorens tot de invoering er van over te gaan was een proefperiode ingebouwd. De gevolgde werkwijze maakte dat iedereen met het systeem vertrouwd raakte.

Voor de beoordeling van de prestaties werd een resultaatmeting ontwikkeld. Het bureau I&O Research in Enschede heeft in samenwerking met de gemeente een model ontwikkeld om de prestaties te meten. Hieraan ging een interactief beleidsvormingsproces vooraf waarbij de wijkwelzijnsinstellingen, de gemeente en genoemd bureau betrokken waren.

Er werd een systeem ontwikkeld dat bestaat uit de volgende elementen:

- * het aantal bezoekers van het wijkwelzijnswerk (het bereik);
- * kenmerken van de bezoekers (vooral de mate van voorrang);
- * vertaling van deze kenmerken naar budgetten (budgetmodel);

viteiten. Hiervoor is een standaard activiteitenlijst beschikbaar. De uitgangspunten bij het opstellen van deze lijst zijn geweest:

- * het beleid van het gemeentebestuur (een vertaalslag van de uitgangspunten van het College-programma);
- * de terminologie uit het GFO (Gemeentelijk Functioneel Ontwerp) en
- * praktische mogelijkheden om te registreren (niet elke activiteit leent zich voor het vastleggen van postcodegegevens).

De voorrangscore

Met de heer Bert Hofstede, research manager van I&O Research had ik een gesprek over het unieke systeem: "Wezenlijk onderdeel van dit budgetmodel is de koppeling van de postcodes van de

heeft een sociale score. Die sociale score wordt bepaald aan de hand van een aantal indicatoren. Die indicatoren worden gedeeltelijk uit het collegeprogramma. Na een vertaalslag van de bestuurlijke prioriteiten naar indicatoren, kan per postcode een sociale score worden vastgesteld. Die score helpt uit te zoeken waar de doelgroepen zich bevinden. Op die manier kan men 'witte vlekken' opsporen van burgers die sociale achterstand vertonen, maar (nog) geen gebruik maken van voorzieningen. Ook kan men op basis van die informatie een gebiedsgerichte aanpak ontwerpen. Dit alles geschiedt met inachtneming van de privacy van burgers. Het systeem is alleen bruikbaar als het op (voldoende) grote schaal wordt toegepast.

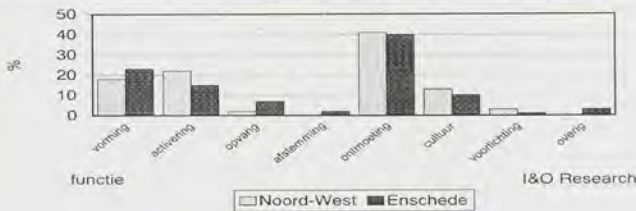
Het budgetmodel

Nadat de kenmerken van de bezoekers zijn bepaald, vindt een financiële "vertaling" plaats. Elke bezoeker wordt als het ware gewogen aan de hand van de mate van voorrang. Naarmate er sprake is van een hogere voorrangscore van de bezoekers van de instelling, wordt er meer budget binnengehaald. Bert Hofstede hierover:

"Globaal is het zo, dat een inwoner met een hoge voorrangscore anderhalf keer zo zwaar telt als een bezoeker uit een villawijk. Deze verhouding is trouwens een onderdeel van de politieke besluitvorming. Jaarlijks kan de politiek deze verhouding aanpassen op basis van een rapportage over het bereik. Dat is ook het elegante van het systeem. Je kunt het zowel voor onderzoek naar de beeldvorming van het welzijnswerk, als de politieke sturing en de terugkoppeling van beleid gebruiken."

We krijgen het over de zuiverheid van deze gegevens. Alle vormen van drempeloverschrijdingen worden immers gelijkwaardig geregistreerd. Drempeloverschrijdingen geven niet de mate van inspanningen van de dienstverleningen van een instelling aan. Wat te denken van bezoekers die een kleine informatie nodig hebben, een kind uit de kinderopvang komen halen, een kaartje leggen of een pilsje drinken tegenover de inhoudelijke sociaal-culturele of educatieve activiteiten? Ze vereisen zeer uiteenlopende inspanningen van een instelling. "Nee, de postcodes kunnen niet alle inspanningen van de instellingen registreren," legt Bert Hofstede uit. "Dat is de spanning die de meting in zich heeft. We gaan uit van een gemiddelde inspanning. Je moet tenslotte niet alles willen registreren. Wel dient in de beoordeling een soort samenhang te zijn met de andere meetpunten."

Activiteiten van werkgebied Noord-West, naar functie (in %)

(Grafiek 2 Activiteiten van het werkgebied Noord-West Enschede, naar functie (in % van het totaal). (Bron: I&O research.)

- * toevoeging van andere elementen bijvoorbeeld de waardering van bezoekers (tevredenheid) en kwaliteitsgegevens.

Het bereik

Het bereik wordt vastgesteld door het aantal bezoekers (drempeloverschrijdingen) te registreren. Van alle bezoekers wordt alleen de postcode vastgelegd.

Om meerdere redenen vindt postcode registratie slechts plaats bij een selectie van acti-

bezoekers aan het zogeheten indicatorenbestand. Dit is een databestand waarin, op niveau van zes-posities-postcodes, gegevens over het maatschappelijk leven zijn vastgelegd. 1) Door dit indicatorenbestand is het mogelijk uitspraken te doen over diverse sociale kenmerken van de deelnemers. Zo kan worden bepaald hoe het feitelijk bereik is onder de diverse voorrangsgroepen. Voor alle duidelijkheid: er is sprake van een statistische samenhang, niet van een rechtstreekse individuele meting."

Toelichting: De Enschedese postcodes zijn verdeeld in tien eenheden. Iedere eenheid

Verfijningen

Vanaf het begin is gezocht naar een combinatie van factoren om een waardering van het welzijnswerk mee te laten wegen in het model. Naast het bereik onder voorrangsgroepen is ook de mate van tevredenheid onder de gebruikers en wijkbewoners onderdeel van het systeem. 'Tevredenheid' wordt gemeten door middel van:

- * een weekmeting (alle bezoekers vullen gedurende één week een evaluatieformulier in) en
- * een serie vragen in de jaarlijkse gemeentelijke omnibusenquête.

Op basis hiervan wordt een rapportcijfer verstrekt aan het welzijnswerk. Dit cijfer wordt ook verwerkt in het budgetmodel. Een laag cijfer leidt tot een korting op het uiteindelijke budget. Overigens zijn de resultaten gunstig. Men ontving gemiddeld een ruime zeven, met op sommige onderdelen uitschieters tot bijna acht!

Een aanvullende toets, in de vorm van een kwaliteitsmeting is in ontwikkeling. Deze vorm van meting heeft de naam "collegiale toets" meegekregen. De gedachten gaan uit naar een onafhankelijke commissie die een aantal technocratische managementzaken, zoals leiderschap, beleidsstrategie, personeelsaangelegenheden en procesbeheersing beoordeelt. Aspecten zoals creativiteit, methodiekontwikkeling, productontwikkeling en de sfeer rondom een instelling of milieuvriendelijkheid ontbreken vooralsnog in dit voorstel.

Ik vraag Bert Hofstede naar zijn visie: "Bij het ontwikkelen van deze meting is I&O Research niet direct betrokken. Maar deze toets kan een uitstekende aanvulling op de andere gegevens zijn. Met name zou je hier accenten kunnen leggen op de vormen van inspanningen die instellingen ten behoeve van hun dienstverleningen verrichten. Wel moet je oppassen dat je geen dingen dubbel gaat doen."

De informatie die wordt binnengehaald over bereik, gekoppeld aan activiteiten is om van te likkebaarden. Het levert immers voor het management essentiële informatie op om het werk doel-, situatie-, en actiegericht te ontwikkelen. Bert Hofstede: "Nagegaan kan worden met welke mix van producten, functies en doelgroepen een instelling zijn budget heeft binnengehaald. Ook kunnen witte vlekken feilloos worden opgespoord."

Tenslotte vraag ik Bert Hofstede naar zijn mening over de opdracht: "Het een is grote morele verantwoording om voor welzijnsinstellingen, die a priori

over weinig middelen beschikken een beoordelingsstelsel te ontwikkelen. We hebben er dan ook naar gestreefd het technisch zo perfect mogelijk te doen. De energie die er in gestopt is weegt zeker op tegen de resultaten. Met het denkwerk rondom de metingen voor de resultaatfinanciering en de registratie van gegevens moest het Enschedese welzijnswerk, ten opzichte van veel andere werksoorten, een inhaalslag maken. In deze gemeente was men niet gewend zaken vast te leggen. Maar instellingen gaan er steeds meer de voordelen van inzien." Op de vraag of de gemeente Enschede ook een dergelijke productmeting verricht antwoordt hij ontkennend: "Maar dat vind ik ook niet zo interessant. Belangrijk is, dat de gemeente de verantwoordelijkheid bij het werkveld legt en uiteindelijk afrekent op behaald resultaat."

Ervaringen

Een gesprek met Ed Balk, directeur van de Stichting wijkwelzijn West over zijn bevindingen. Balk: "Voor de beleidsontwikkeling is het een goede zaak, het geeft inzicht in waar je mee bezig bent. Toch hebben we te veel input voor deze output moeten leveren. Het was een hele rompslomp om de resultaten inhoudelijk en organisatorisch voor het voetlicht te krijgen. Afgezien van de kinderziekten heeft het ons en ook de overheid een enorme tijdsinvestering gekost. De wijze van registreren doet een hoop. Dat werkt niet altijd eerlijk uit. Dat heeft te maken met interne uitvoeringsaspecten. Hiermee zijn bewonersgroepen niet geholpen. Trouwens, raadsleden bellen ook wel eens op met de vraag wat ze er mee moeten."

De geleverde prestaties van de verschillende wijkwelzijnsinstellingen worden tegen elkaar afgewogen. Ondanks dat de instellingen een eigen werkgebied hebben ga je op afstand ongewild een soort concurrentieslag met elkaar aan. De effecten van de metingen worden telkens met stappen van 6,25% doorberekend. Dit leidt niet tot abrupte wijzigingen. Toch heeft een negatief resultaat gedurende twee jaar reeds een inkrimping van 1/8 deel van een budget tot gevolg..."

Afgezien van de structuur van het Enschedese welzijnswerk (afzonderlijk functionerende instellingen zonder een centrale regie) zie ik de resultaatfinanciering wel zitten. Het in kaart brengen van klantengroepen door middel van postcodes geeft een direct inzicht in het bereik en schept mogelijkheden tot bijstellingen. De tijdrovende registratie van de gegevens ten aanzien van deze producten is noodzakelijk om een tus-

sen en/of eindbalans op te kunnen maken, bovendien zal het spoedig tot een routinematige handeling teruggebracht zijn. Concurrentie tussen instellingen kan geen kwaad, het leidt mede tot goede en alternatieve producten.

Al met al heeft de door de gemeente ingevoerde resultaatfinanciering in Enschede dan ook een hinderlijk hiaat in de bedrijfsvoering van wijkwelzijnsinstellingen opgelost. Feiten en cijfers worden nu vastgelegd. Natuurlijk kan het een en ander worden verrijkt. Met name het toekennen van scores voor de inhoud van activiteiten, innovatieve aspecten en de wijze van uitoefening van management-functies zouden nog kunnen worden meegewogen. Het is echter jammer dat de gemeentelijke overheid het voortouw hierin heeft moeten nemen. De wijkwelzijnsinstellingen hadden, volgens de tijdgeest, maar ook met de kennis waarover zij beschikken zelf een productmeting moeten ontwikkelen.

1) Het indicatorenbestand is een databestand waarin, op niveau van 6-posities-postcode, gegevens over meerdere dimensies van het maatschappelijke leven van de stad Enschede zijn vastgelegd. Via deze is aan elke postcode een vaste voorrangsscore toegekend. Voor meer informatie, ook over mogelijkheden en beperkingen, kan contact opgenomen worden met:

Bureau I&O Research,
Postbus 563,
7500 AN Enschede,
telefoon 053-4825000.

Het platteland revisited

Op 1 april a.s. volgt Jan Willem Duyvendak mij op als algemeen directeur van het Verwey-Jonker Instituut. Ik sluit dan een periode van bijna twintig jaar af waarin ik me heb ingezet voor onderzoek naar processen van samenleven. Terugkijkend valt me op dat ik op het platteland begon en er ook weer eindig.

In de tweede helft van de jaren zeventig deed ik participierend onderzoek in drie opbouwprojecten die zich afspeelden op het platteland in het Noorden van Nederland. Een van die projecten was een inspraakproject 'Riperkrite'. Riperkrite is een gebied in de omgeving van Tijnje, een dorpje van ongeveer 1400 inwoners in het arme deel van de gemeente Opsterland in Friesland. Trefwoorden: veengebied, arbeiders, Domela Nieuwenhuis.

Er waren alternatieve plannen voor de herinrichting van het gebied: handhaven van land- en natuurbouw of aanleggen van een recreatieplas. Twee opbouwwerkers, behorend tot de kring van de toenmalige Werkplaats Opbouwwerk Noord-Nederland (ProbleemProjectMethode), verleenden diensten aan uiteenlopende groepen: verenigingen van plaatselijk belang, vogelwachten en standsorganisaties. Hoewel in die tijd en in dit project 'inspraak' als invalshoek domineerde, speelde de sociale infrastructuur van Tijnje - manifest via de vereniging van Plaatselijk Belang en haar relaties met instellingen en de gemeente - een belangrijke rol. De plannen waren in eerste instantie oplossingsrichtingen voor een bestuurlijk gedefinieerd maatschappelijk probleem. Die definitie bepaalde ook de speelruimte voor de groepen die konden inspreken. Niettemin, slaagde Plaatselijk Belang erin haar prioriteiten - bijvoorbeeld woningbouw voor kinderen van dorpsgenoten - tenminste op de agenda te zetten.

Het afgelopen jaar was ik als supervisor betrokken bij onderzoek naar sociale en culturele ontwikkelingen op het platteland. In dat onderzoek duikt Tijnje opnieuw op. Uit de gevalbeschrijving van een jongerenproject blijkt dat in Tijnje in de jaren negentig nog steeds een sterk sociaal verband is. Het Plaatselijk Belang, inmiddels meer dan 100 jaar oud, fungeert als collectieve belangenbeharter en is gesprekspartner van de gemeente. Er zijn vele andere verenigingen en verbanden. Is er iets aan de hand, dan weet men elkaar in Tijnje snel te vinden. Maar ook in Tijnje doen zich problemen voor die meestal met de grote stad worden geassocieerd: onder jongeren van twaalf tot negentien jaar zijn (soft)drugs in het spel. Klachten over vandalisme nemen toe. Volwassenen voelen angst en dreiging.

Dan is er een incident. Een jongere is meer dan een week spoorloos. Dat incident zet de gemeenschap in Tijnje tot actie aan. Een 'Platform Breed Beleid' ontstaat dank zij een initiatiefrijk persoon; daarin werken samen: de basisscholen, het jeugdwerk, de hobby-

club, de huisarts, het Consultatiebureau voor Alcohol en Drugs (CAD) en de politie. In eerste instantie pakt men het probleem categoriaal aan: de politie voor het vandalisme en het CAD voor de drugsproblematiek. Maar de discussie binnen het Platform leidt tot de slotsom dat de kern van het probleem is: de positie van de jongeren in het dorp. Zij maken geen deel uit van de dorpsgemeenschap, hebben daar geen eigen plek, zetten zich af tegen dorpsbewoners die (slechts) van de overlast af willen en verder geen gezeur.

Na deze herdefiniëring van het probleem ontwikkelt men in Tijnje samen met de jongeren activiteiten zoals een fotoproject annex - expositie en een bewonersenquête. De jongeren praten, juist met de mensen die kritiek op hen hadden. Zij herstellen de schade aan de speeltuin. Jongeren hebben zelf verantwoordelijkheid genomen; zij zijn erkend als gelijkwaardige partij; er is weer verband gelegd tussen jongeren en volwassenen.

Voor het 'weven aan samenleven' is het van belang om initiatiefrijke mensen te koesteren, een open oog te hebben voor bestaande verbanden, scherp te letten op de definitie van problemen (ook: wiens definitie is in het geding) en de beperkingen in te zien van een uitsluitend sectorale oplossing.

Deze aanwijzingen op metaniveau gelden overigens evenzeer voor de stad.

□

Koos Vos

Ruimte voor Effectieve Economische

door Theo J.A. Hagendoorn, Ministerie van Binnenlandse Zaken

In deze tijd waarin het beleid gericht is op versterking van de markt en vergroting van de onderlinge concurrentie (vgl. de Europese regelgeving rond nutsvoorzieningen en de installatie van de NMa Nederlandse Mededingingsautoriteit) zien we tegelijkertijd in de praktijk allerlei vormen van samenwerking. In dit artikel is een aantal voorbeelden gegeven, waarbij het accent is gelegd op publiek-private samenwerking. Zoveel mogelijk is aansluiting gezocht bij initiatieven die de stads-economie versterken. Samenwerking schept mogelijkheden die voor afzonderlijke partijen niet haalbaar zijn. Daarin ligt de prikkel tot samenwerking. Anderzijds vereist samenwerking het gedeeltelijk opgeven van de eigen autonomie. Niet meer alle beslissingen kunnen zelfstandig worden genomen. "Voor wat hoort wat" is het leidend beginsel bij samenwerking. Er moet winst te halen zijn met samenwerking. Die winst zal voor elk samenwerkingsverband anders zijn. Ook de samenwerkingspartners zullen van geval tot geval verschillen. Dit brengt mij tot een aantal stellingen.

Samenwerking is maatwerk

Niet alleen verschillen de omstandigheden, partners en doelen naar plaats en tijd, maar er moet ook per partner inzicht bestaan in diens specifieke mogelijkheden en beperkingen.

In een samenwerkingstraject moet ieder weten wat van anderen gevraagd kan worden en wat niet en zal duidelijkheid moeten bestaan over de eigen positie qua doelen en inzetten in het samenwerkingsverband. Hierin ligt de basis voor de tweede stelling:

Onweegbaarheden bepalen de effectiviteit van specifieke samenwerkingsvormen.

Primair is een vertrouwensbasis nodig. Vanuit welke intenties wordt het samenwerkingsverband aangegaan. Bestaat een zeker evenwicht tussen de inzet en het te bereiken resultaat tussen partijen. Gaat men ervoor, of lift men mee. Hoeveel ruimte geven partners elkaar in het proces. Dat leidt tot de derde stelling:

Samenwerken betekent grenzen stellen.

Wanneer meer partijen een samenwerkingsverband aangaan, dan zullen de belangen per partner verschillen. De mate waarin het belang gediend is bepaalt de mate waarin in de samenwerking wordt geïnvesteerd in termen van capaciteit en geld. Niet zozeer de grootte en de draagkracht van de partners bepalen de omvang van de te in te zetten middelen, maar de grootte van het ingeschatte belang. Hieruit volgt de vierde stelling:

Bedrijven met een strategische visie op de samenleving stellen hun grenzen verder.

Steeds meer bedrijven, maar ook gemeenten, komen tot de conclusie dat overheid en bedrijfsleven tot elkaar "veroordeeld" zijn voor het bereiken van de eigen doelstellingen. Om hun bedrijfsbelang te behartigen zoeken zij samenwerking met andere bedrijven.

Stadseconomie

Publiek-private samenwerking is vooral nodig op het gebied van versterking van de stadseconomie. Waar het gaat om versterking van de economische structuur op stads- en wijkniveau hebben bedrijven, ondernemers, bewoners, eigenaren, instellingen en gemeente elkaar nodig. Geen van de partijen kan alleen voldoende en blijvende resultaten bereiken. Zij zijn met andere woorden op elkaar aangewezen. Voor een gezond bedrijfsleven in de stad is een gezonde samenleving nodig. De samenleving is zowel leverancier van verschillende productiefactoren, als afnemer van producten. Er is dus sprake van een lotsverbondenheid van partijen, die duurzaam van karakter is om de noodzakelijke continuïteit te bereiken. Rosebeth Moss Kanter heeft het samenwerkingsperspectief beschreven vanuit de positie van de onderneming. Haar insteek is vooral coproductie van maatschappelijke wenselijkheden door bedrijf en omgeving samen. Bijvoorbeeld het in stand houden van verenigingen of een veilige omgeving. Michael Porter behandelt het thema vanuit het perspectief van de stad of de stedelijke samenleving. Hij geeft wegen aan voor

interactief bestuur bij de ontwikkeling en uitvoering van beleid gericht op het versterken van de sociale en economische infrastructuur op wijk- en stadsniveau. Op beide schrijvers kom ik later nog terug.

Een noodzakelijke voorwaarde voor effectieve samenwerking is goede communicatie. De kern van communicatie is de kunst van het luisteren, het vermogen om elkaar te verstaan. Dat vormt de basis voor het onderkennen en erkennen van elkaars belangen, van waaruit een gemeenschappelijk belang geschapen kan worden. Dat is de grondslag voor de samenwerking die daaruit volgt.

"Het ondernemingsloket is ook bedoeld om de behoeften en wensen van ondernemers beter in kaart te krijgen, waardoor de effectiviteit van het gemeentelijk beleid vergroot kan worden"

Samenwerking

Samenwerking

Vanuit de wetenschap dat een gezonde samenleving een noodzakelijke voorwaarde is voor een gezond bedrijfsleven, hebben steeds meer bedrijven de effecten van ondernemen op de samenleving expliciet in hun strategie opgenomen (zie o.a. E. Hintzen: "Van community investment naar duurzaam ondernemen" in het FD van 14 januari 1999). Sinds enkele jaren bestaan daarvoor ook begrippen als 'maatschappelijk betrokken ondernemen' en 'bedrijfsbetrokkenheid'. Daarin komt tot uitdrukking dat gezocht wordt naar nieuwe relaties tussen het bedrijf en zijn omgeving. Nieuwe relaties die uitdrukking geven aan de toenemende onderlinge verwevenheid tussen bedrijf en samenleving, waardoor via verschillende vormen van samenwerking wederzijds profijt kan ontstaan. Juist door het zoeken naar versterking van de relaties tussen omgeving en bedrijf ontstaat nieuw winstpotentieel.

Dit winstpotentieel komt voort uit de vermindering van de transactiekosten voor bedrijven in de steden. Ruwweg kunnen transactiekosten worden omschreven als kosten die bedrijven moeten maken om hun goederen en diensten van de productieplaats naar de afnemer of consument te krijgen. Deze kosten worden vooral beïnvloed door de plaats van vestiging van het bedrijf. Vooral externe factoren bepalen de omvang van de transactiekosten. Door te investeren in hun omgeving kunnen bedrijven dergelijke kosten beperken. Bijvoorbeeld door te investeren in veiligheid in de omgeving kunnen de kosten voor beveiliging omlaag. Door te investeren in goede scholing kunnen de kosten van opleiding van personeel omlaag. Door te investeren in de sociale structuur van de omgeving kunnen de weringskosten omlaag. Zo zijn tal van voorbeelden te noemen waarmee bedrijven door juist extern te investeren zelf, op termijn, winst kunnen genereren.

OPS, een samenwerkingsverband van landelijk opererende ondernemingen is een sprekend voorbeeld van samenwerking op lokaal niveau waarin de wederzijdse profijtgedachte centraal staat. Dit blijkt onder meer uit de

bereidheid van die bedrijven om te investeren in achterstandsgebieden, wetende dat de rendementen pas op termijn positief zullen zijn.

Rosebeth Moss Kanter heeft in haar werk wegens aangegeven hoe dit nieuwe winstpotentieel kan worden aangeboord en verder uitgebaat. In 'Change Masters' uit 1982 schetst zij de eerste contouren voor veranderende manieren van ondernemen door samenwerken. Het doorbreken van isolerend en het actief zoeken naar samenwerkingsverbanden, zowel binnen de organisatie als daarbuiten, vergroot het rendementspotentieel. In 'World Class' uit 1995 werkt zij dit thema verder uit.

Drie in dit verband relevante conclusies uit dit boek, gebaseerd op haar onderzoek in de periode 1990-1994, geef ik hier kort weer:

1. Bedrijven die zich expliciet bezig houden met hun maatschappelijke positie, presteren beter dan bedrijven die zich concentreren op hun interne bedrijfsvoering.
2. Hoofdvestigingen van bedrijven bekommen zich meer om hun maatschappelijke omgeving dan lokale vestigingen.
3. Bedrijven die zich actief, strategisch met de samenleving bezighouden zetten deze inspanning in tijden van economische tegenwind versterkt door.

In hoeverre deze conclusies ook nu al voor het Nederlandse bedrijfsleven gelden is nog niet onderzocht, maar dat ook hier de aandacht voor de relaties met de samenleving in brede zin groeit is duidelijk. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de groeiende markt voor goede doelen, waarop Good Company als pionier vijf jaar geleden is gestart. Tientallen voorbeelden voor maatschappelijk betrokken ondernemen zijn samengebracht in het boek "Wereldwinst" dat Good Company ter gelegenheid van haar eerste lustrum heeft uitgebracht. Dat blijkt ook uit de discussienota "Een goede buur(t) is beter..." die ten behoeve van de NCW Bilderberg-conferentie 1999 is opgesteld door het Centrum voor maatschappij-betrokken management van de Vereniging VNO-NCW.

De coöperatieve structuur van de Rabobank geeft deze bank op lokaal niveau mogelijke concurrentievoordelen ten opzichte van andere banken. Daarvan maakt deze bank in haar honderdjarig bestaan in haar communicatiestrategie ook dankbaar gebruik.

Michael Porter schetst in 1995 het proces waarlangs bewoners, gebruikers en overheden in achterstandsgebieden door samenwerking het neergaande proces in achterstandswijken kunnen doen keren. In plaats van te proberen via sociale maatregelen deze gebieden door het dal te duwen, zal vooral geïnvesteerd moeten worden in de ontwikkeling en uitbouw van het potentieel van wijk, bewoners en gebruikers. Op deze wijze kan de economie in die gebieden uit het dal worden getrokken. Wie wel eens met een bolderkar over het rulle zand van het strand heeft gelopen weet het verschil. Onderken het potentieel van deze gebieden, de capaciteiten van bewoners en gebruikers en maak daarvan productief gebruik. Dat is de boodschap. Op deze trend speelt het GSB in om de economie in de steden en in achterstandswijken te versterken. De overheid speelt hier niet de hoofdrol, want die moet door bedrijven worden ingevuld. Maar zij speelt wel een belangrijke rol, namelijk die van regisseur en facilitator. Zij moet zorgen dat de gewenste samenwerking leidt tot optimaal maatschappelijk rendement. Dat rendement is verwoord in de visies op de stedelijke en wijk-economische ontwikkelingen in termen van werkgelegenheid en toegevoegde waarde, benaderd via aantallen bedrijven, starters, en vloeroppervlakte bedrijfsruimte.

In zijn advies "Samen voor de stad" dat 16 januari 1998 is uitgebracht geeft de SER een goede en bruikbare analyse van de problematiek van de stedelijke economie. Hij verbindt daaraan ook een aantal aanbevelingen. Enkele daarvan in relatie tot samenwerking zijn:

- * de regio en afstemming van beleid rond stedelijke vernieuwing, economische stimulering, bevordering arbeidsdeelname en vergroting leefbaarheid;

- * de voortzetting van de convenantepak met zijn inherente samenwerkingsnoodzaak;
- * de bevordering van een krachtig regionaal bestuur, waarin samenwerking tussen partijen in de regio centraal staat onder regie van provincie of rijk;
- * het versterkt inzetten op afstemming van beleid met derden als sociale partners en corporaties geeft zicht op de bijdragen van ieder aan de doelstellingen van het GSB, zowel op het gebied van beleidsvorming als op -uitvoering;
- * clustering van middelen noodzaak ook diensten binnen de verschillende overheden tot samenwerking, nodig om op lokaal niveau de verschillende instrumenten in onderlinge samenhang te kunnen inzetten.

Deze aanbevelingen vormen, zo is in het regeerakkoord afgesproken, de basis voor de tweede fase van het GSB, waarin met name aan samenwerking wordt gewerkt.

Samenwerking in praktijk

Er zijn vele voorbeelden van samenwerking tussen private en publieke partijen op het vlak van stadseconomie-ontwikkeling. Daarin is een grote diversiteit in partners, doelstellingen en verschijningsvormen te zien. De laatste vijf jaar krijgt het verschijnsel van bedrijfsbetrokkenheid of maatschappelijk betrokken ondernemen meer structurele aandacht. Het inzicht dat het hier om een tweezijdige relatie gaat die wederzijds profijt oplevert heeft geleid tot intensivering van de aandacht voor dit onderwerp. Niet alleen bij het bedrijfsleven, maar ook bij de publieke sector.

Gemeenten investeren in samenwerking door bij de ontwikkeling van beleid vroegtijdig het bedrijfsleven te betrekken, maar ook door nieuwe communicatiekanalen te openen. In dit verband kunnen de woorden van de directeur van het ondernemingsloket aan de Waalhaven in Rotterdam worden geciteerd: "Het ondernemingsloket is ook bedoeld om de behoeften en wensen van ondernemers beter in kaart te krijgen, waardoor de effectiviteit van het gemeentelijk beleid vergroot kan worden."

In Groningen heeft de gemeente initiatieven genomen om netwerken van kleine bedrijven op te zetten met als doel de marktpositie van kleine bedrijven te versterken door samenwerking. Daarmee is de continuïteit van deze bedrijven aanmerkelijk toegenomen.

Dat komt de werkgelegenheid in de stad ten goed. Door dit initiatief kwamen ook netwerken tussen grote bedrijven en het Groninger midden- en kleinbedrijf tot stand tot wederzijds profijt. De grote bedrijven kunnen rekenen op stabielere en kwalitatief

beter producerende toeleveranciers, de kleine ondernemers krijgen een steviger basis in de markt. De gemeente en de gemeenschap profiteren van de hieruit voortkomende grotere werkgelegenheid.

Ook bedrijven nemen initiatieven tot samenwerking, zowel onderling, als samen met publieke partners. Het project Samen Werken is een voorbeeld van samenwerking van bedrijven met een maatschappelijke doelstelling. Dit project, een samenwerkingsverband van een aantal grote bedrijven, waaronder KLM, ABN/AMRO, KBB richt zich op het bieden van een leer/werkplaats aan allochtone jongeren, die daarmee hun perspectief op een betaalde baan sterk zien verbeteren. Meer dan 80% van de deelnemers heeft na afloop van de stage een baan gekregen.

Een ander initiatief tot samenwerking van bedrijven vanuit een maatschappelijke betrokkenheid is dat van het OPS. Dit is een initiatief van Ahold Vastgoed, dat een tiental landelijk opererende bedrijven, waaronder McDonalds, Blokker, Postkantoren, Bouwfonds, Aedes, Woonzorg Nederland, Vesteda en Randstad bereid heeft gevonden om gezamenlijk te investeren in aandachtswijken in het GSB. Onlangs heeft OPS een samenwerkingsovereenkomst gesloten met Enschede over verbetering van het sociale en economische klimaat in Enschede Noord. Een overeenkomst waarin de ministeries van BZK voor het GSB en van VROM voor het ISV deelnemen, evenals de woningcorporaties.

Recent is het initiatief Business in the Community in Den Haag van start gegaan. Dit initiatief is mede ondersteund door het ministerie van VWS dat de maatschappelijke, vaak gebiedsgebonden activiteiten van bedrijven ziet als een van de mogelijkheden om de stabiliteit van de stedelijke samenleving en daarmee de sociale cohesie te versterken.

Lessen

Met OPS en met het SMO-initiatief zijn gedocumenteerde ervaringen opgedaan. In de pilot Enschede Noord is enorm veel werk verzet in verbandzame korte tijd. Het belangrijkste leerpunt is gebleken de bepaling van de grenzen van de verantwoordelijkheden van de publieke en private partijen in de ontwikkeling en beheer van het doelgebied "Enschede Noord".

OPS partners hebben geleerd dat samenwerking met de gemeente een ander type discussie vraagt dan samenwerking met private partijen. Steeds weer moet duidelijk gemaakt worden tot waar de afgesproken verantwoordelijkheden reiken bij de invulling van het gezamenlijke domein. Bijvoorbeeld

als een bedrijf bij het veiligheidsbeleid inzet op onderdelen van de veiligheid in de omgeving, tot hoever moet dat gaan? Wat kan nog in redelijkheid worden gevraagd? Bij onderwerpen die de 'core business' van het bedrijf raken zijn veel makkelijker afspraken te maken. Bijvoorbeeld op het gebied van werkgelegenheid kunnen snel kwantitatieve afspraken gemaakt worden. Wat diffuse onderwerpen als bevordering sociale cohesie vergen dusdanige specificatie dat daarop concrete afspraken gemaakt kunnen worden. Bijvoorbeeld het bieden van vander- of andere faciliteiten aan een bewonersorganisatie. Dit blijkt onder meer uit de ervaringen van het SMO-onderzoek. De gemeente heeft geleerd dat samenwerking tussen diensten noodzakelijk is om tot concrete afspraken met het bedrijfsleven te kunnen komen. Ook het betrekken van het bedrijfsleven en andere organisaties bij de beleidsvorming in een vroeg stadium is een leerpunt geweest. Samenwerking betekent dat er ruimte moet zijn om samen tot beslissingen te komen. Het betekent met andere woorden het aanbieden van beslissingsruimte.

Conclusie

Met het GSB als kader voor publiek-private samenwerking bij de ontwikkeling en uitbouw van de economie op wijk- en stadsniveau is een nieuwe fase van samenwerking ingegaan. In deze fase speelt de regering van de gemeente een cruciale rol bij de mate van succes van deze vormen van samenwerking. De mate waarin de gemeente slaagt in het aanbrengen van samenhang tussen de veelheid aan initiatieven die worden genomen vanuit een veelheid van groeperingen is bepalend voor de effectiviteit van deze vorm van publiek-private samenwerking en voor de mate waarin private partijen bereid zijn tot verdere samenwerking in de toekomst.

*(Ontleend aan een bijdrage aan
Congres Stedelijke Herstructurering
4 februari 1999
Workshop: Stedelijke Bedrijvigheid en
Economie, Poldermodel in de stad?*

□

Samenlevingsopbouw

Ik wil een gratis proefnummer ontvangen

Naam:

Adres:

Tel.nr:

Antwoordkaart

in de samenlevingssectoren in de gemeenten en in de sociale en

coördinatie en uitwisseling van informatie met andere gemeenten, provincies, landelijke en internationale

organisaties met een gemeentelijke entiteit. Het centrum is later verplaatst naar een non-religieuze locatie van het universiteitsgebied.

de eigen pro-

Cesam

E
B
S
D

sterkt ten gunste van de burgers. Dit type werk heeft mobilisatie als kern, hetgeen inhoudt dat individuele mogelijkheden voor actieve participatie worden verbeterd. Opbouwwerk wordt gekenmerkt door respect, vertrouwen en bereidheid tot geven en nemen.

Cesam ontwikkelt, introduceert en ontwikkelt nieuwe modellen, methoden en technieken met als oogmerk de deelneming van bewoners/burgers te versterken in besluitvormingsprocessen en het bevorderen van samenwerking tussen verschillende sectoren van de samenleving.

Cesam werkt vanuit een breed perspectief van de lokale situatie, wat betekent een sectoroverschrijdende benadering op verschillende niveaus van de samenleving, zowel in de publieke, de private als de particuliere sfeer.

Cesam accentueert goede praktische voorbeelden, methoden en onderzoeksresultaten die de lokale gemeenschap versterken en helpt diverse actoren in de gemeenschap die ervaringen in hun werkzaamheden te integreren.

Lokale democratie

Een belangrijk deel van het werk van het Centrum bestaat uit het ontwikkelen van lokaal burgerschap. Cesam tracht op projectmatige wijze de plaatselijke democratie te versterken, o.a. door het creëren van lokale raden. Andere projecten betreffen huisvestingsinitiatieven, bijv. In de vorm van coöperaties. In al hun verscheidenheid gaat het daarbij altijd om de verbetering van de democratische invloed van de individuele burger.

Sociale activering

De activiteiten van Cesam richten zich voorts op zaken als het doen ontstaan van vrijwilligersnetwerken, training van werklozenbegeleiders ed., kortom op het mobiliseren van capaciteiten waardoor mensen gestimuleerd worden tot actieve participatie in het lokale gebeuren en zich niet blijven gedragen als passieve gebruikers. Onder sociale activering vallen ook plaatselijke cursussen zowel voor bewoners als voor ambtenaren en bestuurders inzake de toekomstige ontwikkeling van het woongebied.

Economische ontwikkeling

Met de lokale gemeenschap en de plaatselijke actoren als vertrekpunt werkt Cesam met ontwikkelingsanalyses van de het lokale potentieel - wederom: met als kern een actievere deelname van individuen en instellingen aan de samenlevingsopbouw. De analyses moeten onder meer gebiedsprofielen inhouden alsmede mogelijkheden sociale bedrijven op te zetten; sociale stastieken zijn daarbij onontbeerlijk.

Evaluatie

Voor alle lokale initiatieven is evaluatie vereist. Is externe evaluatie veelal nodig en nuttig - zelf-evaluatie mag nimmer ontbreken. Opzet van zelf-evaluatie is eigen inzicht te ontwikkelen inzake probleemdefiniëring, formulering van doelen en beoordeling van resultaten, als basis voor een verantwoorde beleidsvorming. Bij de zelf-evaluatie geeft Cesam desgevraagd methodologische steun. De geboden instructiemiddelen zijn zo opgezet dat gebruikers zich niet bevoogd voelen - dat immers zou een averechtse uitwerking kunnen hebben.

- * de voortzetting van de convenantepakket met zijn inherente samenwerkingsnoodzaak;
- * de bevordering van een krachtig regionaal bestuur, waarin samenwerking tussen partijen in de regio centraal staat onder regie van provincie of rijk;
- * het versterkt inzetten op afstemming van beleid met derden als sociale partners en corporaties geeft zicht op de bijdragen van ieder aan de doelstellingen van het GSB, zowel op het gebied van beleidsvorming als op -uitvoering;
- * clustering van middelen noodzaak ook dienen binnen de verschillende overheden tot samenwerking, nodig om op lokaal niveau de verschillende instrumenten in onderlinge samenhang te kunnen inzetten.

Deze aanbevelingen vormen, zo is in het regeerakkoord afgesproken, de basis voor de tweede fase van het GSB, waarin met name aan samenwerking wordt gewerkt.

Samenwerking in praktijk

Er zijn vele voorbeelden van samenwerking tussen private en publieke partijen op het vlak van stadseconomie-ontwikkeling. Daar is een grote diversiteit in partners, doelstellingen en verschijningsvormen te zien. De laatste vijf jaar krijgt het verschijnsel van bedrijfsbetrokkenheid of maatschappelijk betrokken ondernemen meer structurele aandacht. Het inzicht dat het hier om een tweezijdige relatie gaat die wederzijds profijt oplevert heeft geleid tot intensivering van de aandacht voor dit onderwerp. Niet alleen bij het bedrijfsleven, maar ook bij de publieke sector.

Gemeenten investeren in samenwerking door bij de ontwikkeling van beleid vroegtijdig het bedrijfsleven te betrekken, maar ook door nieuwe communicatiekanalen te openen. In dit verband kunnen de woorden van de directeur van het ondernemingsloket aan de Waalhaven in Rotterdam worden geciteerd: "Het ondernemingsloket is ook bedoeld om de behoeften en wensen van ondernemers beter in kaart te krijgen, waardoor de effectiviteit van het gemeentelijk beleid vergroot kan worden."

In Groningen heeft de gemeente initiatieven genomen om netwerken van kleine bedrijven op te zetten met als doel de marktpositie van kleine bedrijven te versterken door samenwerking. Daarmee is de continuïteit van deze bedrijven aanmerkelijk toegenomen.

Dat komt de werkgelegenheid in de stad ten goed. Door dit initiatief kwamen ook netwerken tussen grote bedrijven en het Groninger midden- en kleinbedrijf tot stand tot wederzijds profijt. De grote bedrijven kunnen rekenen op stabielere en kwalitatief

beter productieve ondernemingen in de markt. schap profi de grotere Ook bedrij werking, ze publieke pa Werken is e van bedrijv doelstelling kingsverba ven, waaro zich op het aan allocht perspectief verbeteren mers heeft gekregen. Een ander bedrijven v betrokken initiatief va landelijk op McDonalds Bouwfonds Vesteda en om gezame wijken in h samenwerk Enschede c en econom Een overee

BZK voor het GSB en van VROM voor het ISV deelnemen, evenals de woningcorporaties.

Recent is het initiatief Business in the Community in Den Haag van start gegaan. Dit initiatief is mede ondersteund door het ministerie van VWS dat de maatschappelijke, vaak gebiedsgebonden activiteiten van bedrijven ziet als een van de mogelijkheden om de stabiliteit van de stedelijke samenleving en daarmee de sociale cohesie te versterken.

Lessen

Met OPS en met het SMO-initiatief zijn gedocumenteerde ervaringen opgedaan. In de pilot Enschede Noord is enorm veel werk verzet in verbandzende korte tijd. Het belangrijkste leerpunt is gebleken de bepaling van de grenzen van de verantwoordelijkheden van de publieke en private partijen in de ontwikkeling en beheer van het doelgebied "Enschede Noord".

OPS partners hebben geleerd dat samenwerking met de gemeente een ander type discussie vraagt dan samenwerking met private partijen. Steeds weer moet duidelijk gemaakt worden tot waar de afgesproken verantwoordelijkheden reiken bij de invulling van het gezamenlijke domein. Bijvoorbeeld

MO-Samenlevingsopbouw
Artw. nr. 10740
2501 WB Den Haag

Geen
Porto

ingegaan. In deze fase speelt de regio van de gemeente een cruciale rol bij de mate van succes van deze vormen van samenwerking. De mate waarin de gemeente slaagt in het aanbrengen van samenhang tussen de veelheid aan initiatieven die worden genomen vanuit een veelheid van groeperingen is bepalend voor de effectiviteit van deze vorm van publiek-private samenwerking en voor de mate waarin private partijen bereid zijn tot verdere samenwerking in de toekomst.

(Ontleend aan een bijdrage aan
Congres Stedelijke Herstructurering
4 februari 1999
Workshop, Stedelijke Bedrijvigheid en
Economie, Poldermodel in de stad?

Globaal

door Fred Stafleu

Van tijd tot tijd vraag ik in deze rubriek aandacht voor een Europees netwerk van (landelijke) instanties die zich in hoofdzaak met de bevordering van het opbouwwerk bezighouden: het CEBSD, wat staat voor Combined European Bureau for Social Development. Organisaties uit 11 landen zijn erbij aangesloten - voor wat Nederland betreft het LCO. Eerder schreef ik een en ander over de Hongaarse lidinstelling (MO 154), ditmaal enige informatie over CESAM, de lidorganisatie in Zweden.

Dit is CESAM

Het Centrum för Samhällarbete och Mobilisering (centrum voor samenlevingsopbouw en activering) biedt zich aan als een kenniscentrum, gericht op het initiëren, ontwikkelen en ondersteunen van opbouwwerk en lokaal ontwikkelingswerk. Onder opbouwwerk verstaat men kortgezegd de activiteit die de gemeenschapsgeest versterkt ten gunste van de burgers. Dit type werk heeft mobilisatie als kern, hetgeen inhoudt dat individuele mogelijkheden voor actieve participatie worden verbeterd. Opbouwwerk wordt gekenmerkt door respect, vertrouwen en bereidheid tot geven en nemen.

Cesam ontwikkelt, introduceert en ontwikkelt nieuwe modellen, methoden en technieken met als oogmerk de deelneming van bewoners/burgers te versterken in besluitvormingsprocessen en het bevorderen van samenwerking tussen verschillende sectoren van de samenleving.

Cesam werkt vanuit een breed perspectief van de lokale situatie, wat betekent een sectoroverschrijdende benadering op verschillende niveaus van de samenleving, zowel in de publieke, de private als de particuliere sfeer.

Cesam accentueert goede praktische voorbeelden, methoden en onderzoeksresultaten die de lokale gemeenschap versterken en helpt diverse actoren in de gemeenschap die ervaringen in hun werkzaamheden te integreren.

Cesam beoogt bij te dragen aan de samenwerking tussen de verschillende sectoren in de samenleving op verzoek van en in samenwerking met lokale, regionale en nationale overheden.

Cesam doet aan projectontwikkeling en uitwisseling van ervaringen en consultatie met personen, lokale groepen, verenigingen, bedrijven, onderwijsinstanties en internationale organisaties.

Cesam is een nationaal bureau met een Scandinavische en Europese oriëntatie. Cesam dateert van 1984. Tien jaar later vestigde ze zich als non-politieke en non-religieuze Stichting Cesam, op initiatief van het gemeentebestuur van Örebro (een universiteitsstad, niet ver van Stockholm).

Cesam wordt gefinancierd via de eigen projectactiviteiten.

Lokale democratie

Een belangrijk deel van het werk van het Centrum bestaat uit het ontwikkelen van lokaal burgerschap. Cesam tracht op projectmatige wijze de plaatselijke democratie te versterken, o.a. door het creëren van lokale raden. Andere projecten betreffen huisvestingsinitiatieven, bijv. In de vorm van coöperaties. In al hun verscheidenheid gaat het daarbij altijd om de verbetering van de democratische invloed van de individuele burger.

Sociale activering

De activiteiten van Cesam richten zich voorts op zaken als het doen ontstaan van vrijwilligersnetwerken, training van werklozenbegeleiders ed., kortom op het mobiliseren van capaciteiten waardoor mensen gestimuleerd worden tot actieve participatie in het lokale gebeuren en zich niet blijven gedragen als passieve gebruikers. Onder sociale activering vallen ook plaatselijke cursussen zowel voor bewoners als voor ambtenaren en bestuurders inzake de toekomstige ontwikkeling van het woongebied.

Economische ontwikkeling

Met de lokale gemeenschap en de plaatselijke actoren als vertrekpunt werkt Cesam met ontwikkelingsanalyses van de het lokale potentieel - wederom: met als kern een actievare deelname van individuen en instellingen aan de samenlevingsopbouw. De analyses moeten onder meer gebiedsprofielen inhouden alsmede mogelijkheden sociale bedrijven op te zetten; sociale stastieken zijn daarbij onontbeerlijk.

Evaluatie

Voor alle lokale initiatieven is evaluatie vereist. Is externe evaluatie veelal nodig en nuttig - zelf-evaluatie mag nimmer ontbreken. Opzet van zelf-evaluatie is eigen inzicht te ontwikkelen inzake probleemdefiniëring, formulering van doelen en beoordeling van resultaten, als basis voor een verantwoorde beleidsvorming. Bij de zelf-evaluatie geeft Cesam desgevraagd methodologische steun. De geboden instructiemiddelen zijn zo opgezet dat gebruikers zich niet bevoogd voelen - dat immers zou een averechtse uitwerking kunnen hebben.

Democratische vernieuwingsprocessen

Cesam heeft als filosofie dat het opbouw-
werk z'n basis vindt in lokale omgevingen en
plaatselijke netwerken. Participatie betekent
per definitie dat de betrokkenen zelf streven
naar invloed en verantwoordelijkheid. Er
moet een duidelijk ontmoetingspunt zijn tus-
sen wat zich op het niveau van burgers en
bewoners afspeelt enerzijds en de organisa-
ties en bestuurlijke instanties anderzijds; dat
is een voorwaarde voor een gezonde lokale
democratie. Het bevorderen van dit soort

kristallisatiepunten is voor Cesam in feite
dagelijks werk.

Tenslotte

Tot zover in korte trekken de inzet van
Cesam ten behoeve van het opbouwwerk in
Zweden. Een en ander heb ik ontleend aan
een nota die het Centrum onlangs publi-
ceerde en die in de Engelse versie heet:
Sweden, Cesam and Techniques for
Democratic Meetings. De 'technieken', waar
het feitelijk in dat stuk om gaat, laat ik ver-
der voor wat ze zijn. (Het betreft onder
meer, Future, Mini, Idea, en Start

Workshops, Success Analyses, Resource
Inventories en Open Forums). Minstens zo
interessant is overigens de - uitvoerige -
inleiding over ontstaan en ontwikkeling van
maatschappelijke bewegingen in Zweden en
over het ooit zo hooggeprezen Zweedse
model van de welvaartstaat. Jammer dat die
beschouwingen buiten het raam van mijn
onderwerp liggen.

Announcement

Inter-University Consortium for International Social Development European Branch

The board of the European Branch of IUCISD
announces the next bi-annual European
IUCISD Conference on
Civil Society and Social Development
to be held in Cracow, Poland, on 23-26
September 1999.

The Conference theme includes the following
issues:

* *Self-government and local communities:*

1. Autonomy of local communities and social
issues
2. Decentralisation/regionalisation/privatisation
in social services

* *Self-government and social policy:*

1. Social and economic development at local level
2. Social planning at local level
3. Social animation at local level

* *Civil society and social policy at local level:*

1. The role of civil society in social and economic
development at local level
  2. NGO's and mutual-aid groups
  3. Citizens's participation in social policy at local
level
  4. Empowerment
- * *Implications for the future.*

The Conference language will be English.

The registration fee is set to:

- * 250 DM for members, early registration (by 15
june 1999),
- * 300 DM for members, late registration (after
15 june 1999),
- * 300 DM for non-members, early registration
(by 15 june 1999),
- * 350 DM for non-members, late registration
(after 15 june 1999),
- 100 DM for accompanying persons

50% refund will be paid in case of cancellations
until August 1999.

* 80 DM for participants from Poland

Prof. Dr. Piotr Salustowicz
FH Bielefeld, FB: Sozialwesen
Kurt-Schumacher-Str.6
33615 Bielefeld
Germany
Tel.: + 49 521 889653
Fax.: + 49 521 1062989
E-mail: salust@sozialwesen.fh-bielefeld.de

Bange laatste bewoners De Ruyterweg

Dordrecht -'s Nachts slapen ze bijna niet meer. Bij ieder geluidje zitten Bas en Coby van Wingerden rechtop in hun bed. Ze zijn de laatste bewoners van het rijtje eengezinswoningen aan de Admiraal de Ruyterweg en zijn doodsbang. Voor inbraak, plunderingen, overvallen, maar nog het meeste voor brand.

Het is een triest gezicht, dat ene bewoonde huis tussen de dichtgetimmerde en vervallen panden in het afgelegen straatje in de Zeehavenbuurt. De eengezinswoningen worden in december gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw en de andere bewoners zijn inmiddels verhuisd naar elders. Alleen het echtpaar Van Wingerden woont er nog.

Leeg

"We zijn als tweede benaderd voor een andere woning, maar kunnen er nog steeds niet in. Het huis dat we van Woondrecht zouden krijgen, moest nog worden gereinigd. Het staat al vanaf september leeg, maar Woondrecht is pas vorige week met opknappen begonnen. Uit pure ellende, we willen hier immers zo snel mogelijk weg, hebben we uiteindelijk zelf maar een huis gekocht. We hopen in de loop van de week te kunnen verhuizen, want we houden het hier niet meer uit," zegt een radeloze Bas van Wingerden.

Brand is de grootste angst van het echtpaar. "Jongeren maken vuurtjes in de leegstaande huizen en voor je het weet staat alles in de fik. Dat is hier om de hoek een aantal jaren geleden ook gebeurd met een woonhuis tussen de leegstaande panden. Ik heb vorige week nog een groepje jongens weg moeten sturen dat een fikkie wilde steken. We zijn als de dood dat het 's nachts gebeurt, of als wij niet thuis zijn."

Leeghalen

Het echtpaar Van Wingerden durft amper meer zijn huis uit. "Als we thuis zijn, kunnen we alles nog een beetje in de gaten houden. Maar wat gebeurt er als we weg zijn? Niemand ziet het als ze hier de hele boel leeghalen of brand stichten in de huizen hiernaast. Plunderaars halen de panden leeg, misschien denken ze wel dat ons huis ook verlaten is," legt Van Wingerden uit. Zijn vrouw vult hem aan: "Als we thuiskomen als het al donker is, is het hier gewoon griezelig. Ik kijk altijd nog eens achterom, je weet maar nooit."

Woondrecht erkent het probleem van de Admiraal de Ruyterweg en begrijpt de angst van de familie Van Wingerden. "Het is dan ook zaak dat de laatste bewoners zo snel mogelijk vertrekken, zodat de vervallen panden gesloopt kunnen worden," zegt M. Baarspul van de woningbouwcorporatie. "Tussen de periode van vertrek van de bewoners en de sloop laten we de panden extra beveiligen om brand en plundering te voorkomen."

Voor Bas en Coby van Wingerden komt die beveiliging echter te laat...

(De Dordtenaar, 11-11-1998. Door Jill Waas.)

door Fenny Gerrits

Op 19 november jl. werd er in de Haagse Ridderzaal een feestje gevierd. Het betrof het vijftigjarig jubileum van het Juliana Welzijn Fonds. Ter ere van dit jubileum heeft Ernest Hueting de geschiedenis van het Fonds vastgelegd in een kloek boek, getiteld: "Vijftig jaar Koningin Juliana Fonds. Op de bres voor maatschappelijk welzijn." De redactie zocht de auteur op in zijn werkruimte in Amsterdam en vroeg Gui van Hooidonk (Verwey-Jonker Instituut) ook dit aan gesprek deel te nemen.

Als een historicus het reilen en zeilen van een organisatie moet beschrijven is de eerste gang die naar het archief. Op onze vraag hoe het met de archieven van het JWF gesteld is antwoordt Hueting positief:

"Het JWF heeft een groot en goed geordend archief. Dat is bijzonder in deze sector, aangezien er toch vele herstructureringen en ingrijpende veranderingen in deze sector hebben plaatsgevonden. Ook kreeg ik onbeperkte toegang tot alle stukken, er werd niets achtergehouden."

Uit het boek doemen de contouren op van een rijke en invloedrijke organisatie die als een van de weinige uit de na-oorlogse tijd nog steeds bestaat en actief is. In 1948 opgericht als 'erfgenaam' van Stichting Nederlands Volksherstel, die in de eerste jaren na de Bevrijding activiteiten ontplooid op het terrein van de maatschappelijke zorg aan oorlogsslachtoffers. Nederlands Volksherstel financierde haar activiteiten uit diverse straatcollectes, maar in de laatste fase van haar korte bestaan kon zij beschikken over de opbrengsten van de zogeheten 'sigarettenacties'. (Tijdens actiedagen werden importsigaretten zonder distributiebonnen -maar met een toeslag - aan het rokende deel van de Nederlandse natie verkocht.) Toen het moment was aangebroken dat Nederlands Volksherstel haar functie in de wederopbouw van de maatschappelijke zorg had vervuld, en diens gevolg kon worden opgeheven, was het de vraag naar wie de revenuen van de volgende sigarettenactie konden worden overgemaakt. Tegen de achtergrond van dit zakelijke probleem greep het bestuur van van de Nederlandse Vereniging voor Armenzorg en Weldadigheid zijn kans om een lang gekoesterde wens te realiseren: de oprichting van een fonds ter bevordering van het maatschappelijk werk.

voor maatschappelijk welzijn

Ontwikkeling

In de jaren vijftig groeide het Fonds uit tot een instrument voor de landelijke Welzijnsorganisaties en (de voorloper van) de Nationale Raad voor Maatschappelijk Welzijn. Dit forum van het (verzuilde) maatschappelijk werk, waarin alle kennis en expertise was samengebal, zette in grote lijnen een rechtmatige verdeling van de fondsbijdragen uit. Het Koningin Juliana Fonds was tot ver in de jaren zestig een fonds niet alleen voor, maar ook van het maatschappelijk werk. Volgens Hueting was het lastig om van de periode tot 1966 een goed beeld van het Fonds te verwerven aangezien pas vanaf dat jaar jaarverslagen werden gemaakt. Werd het Fonds in die periode gedomineerd door representanten van de levensbeschouwelijke stromingen en instellingen die in een vorm van 'pariteit' onderling de bestemming van de gelden vaststelde, in de jaren zestig werd die verdeling langzamerhand een punt van discussie.

Maar om geld te kunnen verdelen moet er eerst geld zijn. Begonnen met de erfenis van Nederlands Volksherstel à raison van 3 miljoen gulden, was echter eind jaren veertig het einde van de sigarettenakties in zicht. In de tweede helft van de jaren vijftig droegen drie ontwikkelingen ertoe bij dat de financiële vooruitzichten van het KJF zich in wisselende zin vindingen. Ten eerste werd na een kritisch onderzoek van de beleggingsobjecten een alternatieve beleggingspolitiek ontworpen. Dat was nodig omdat het Fonds zich geconfronteerd zag met een intoring op het vermogen. Voorts deelde het KJF in de lucratieve opbrengst van een aantal grote loterijacties. En ten slotte werd het mede door toedoen van de KNVB afgeschoten KJF-plan van een voetbaltoet door diezelfde KNVB nieuw leven ingeblazen. Gaandeweg kwam er in de jaren zestig een omslag op gang die samenhang met de ontzuijing. De krachtsverhoudingen binnen het maatschappelijk welzijn veranderden. De invloed van de levensbeschouwelijke samenwerkingsorganen taande, ten faveure van diverse landelijke functionele organisaties. Inmiddels was de positie van de NRMW als expertisecentrum van de sociale sector niet langer onomstreden. De verandering kreeg vorm in de nota "Omzien, vooruitzien en

helpen aanpakken" uit 1970. De financiële steun die ter handhaving van de infrastructuur van het (bestaande, geïnstitutionaliseerde) maatschappelijk werk werd verleend, en die een hoeksteen vormde van de bestedingspolitiek van het KJF, stond niet ter discussie. Wel werd besloten om sterker dan voorheen projecten te steunen die voor de ontwikkeling van het welzijnswerk noodzakelijk waren.

Imago

Voor Hueting diende zich eind jaren zestig onder invloed van de ontzuijing vooral de vraag aan: "Wie representeert het KJF? Namens wie worden gelden voor welzijn verdeeld en volgens welke normen moet dat zijn beslag krijgen?"

Het Fonds had altijd een enigszins 'stoffig' imago gehad, maar vanaf de jaren zestig werd het imago-probleem langzamerhand problematisch. Een voorbeeld hiervan is de weigering van Godfried Bomans (in 1972) om als ambassadeur van het Fonds op te treden ten behoeve van een KJF-actie. Volgens Bomans dienden dergelijke acties er slechts toe om 'dure heren op dure stoelen te houden.'

Hueting: "Het was nu eenmaal moeilijk om het fonds aan de man te brengen. Journalisten gaven steevast te kennen dat welzijnswerk geen 'hot news' was. Aan de andere kant is er bij het Fonds ook sprake van een zekere dualiteit. Enerzijds had men publiciteit nodig en zocht men die ook, anderzijds hechtte het Fonds aan een bescheiden houding. Liefdadigheid bedrijven vanuit het motto: Doe wel en zie niet om."

Aanvankelijk subsidieerde het KJF vooral organisaties die projecten ontwikkelden waarvoor de overheid geen financiële steun over had. Financiering had hier puur een aanvullend karakter. Men steunde ook alleen organisaties die deel uitmaakten van de gevestigde orde. Na 1970 wordt die aanvulling ook inhoudelijk aanvullend. Men dichtte niet alleen meer de gaten die de overheid trok, maar probeerde via een gericht subsidiebeleid ook nieuwe werkvormen te stimuleren.

Hueting: "Eigenlijk heeft het KJF in een soort voorhoede positie gezeten ten aanzien van de overheid. Het KJF heeft bijvoorbeeld

de peuterspeelzalen helpen ontwikkelen en de Blijf-van-mijn-lijf-huizen. Dankzij financiering van het KJF konden deze instellingen, die nieuwe werkvormen representeerden zich ontwikkelen. Hier zie je ook dat dualisme terug. Enerzijds in alle bescheidenheid willen geven, anderzijds is er toch sprake van een zekere pretentie om het werk op de agenda te zetten en kwalitatief te willen ontwikkelen. Een ander voorbeeld waaruit blijkt dat het KJF hiaten in het overheidsbeleid opvulde is bijvoorbeeld de ruimhartige subsidiëring van de VOG, die na de herstructurering werd opgericht. Het argument hiervoor was dat men het cruciaal achtte, in die woelige periode van sanering van de sector, voor de voortgang van het werk als de werkgevers zo spoedig mogelijk een eigen orgaan hadden via welke zij de arbeidsvoorwaarden van hun personeel konden regelen."

JWF

Hueting: "Vanaf begin jaren tachtig is het bestuur en het ondersteunend bureau van het JWF geprofessionaliseerd. In het bestuur zitten dan geen vertegenwoordigers van de landelijke organisaties meer. Bestuursleden worden via coöptatie, op persoonlijke titel gevraagd zitting te nemen in het bestuur. Zij worden benaderd op hun deskundigheid en niet op hun positie. In feite heeft het JWF geprofiteerd van de herstructurering via het maken van deze stappen. De herstructurering bracht een andere rolverdeling tewege in de sector, met nieuwe actoren, het JWF is er in geslaagd om zelf met de tijd mee te gaan."

Gui: "Is er eigenlijk wel eens stelselmatig onderzocht wat nu het rendement is geweest van alle investeringen die het JWF heeft gepleegd? Er is in een reeks van jaren veel subsidiegeld gestopt in allerhande projecten, maar bleven die projecten ook na beëindiging van de subsidiëring doordraaien? Hoeveel van die projecten en initiatieven zijn daarna bijvoorbeeld door de overheid gefinancierd?"

Hueting: "Elk project dat is gefinancierd is op zijn eigen merites beoordeeld. Hooguit de grote acties zijn afgesloten met een onderzoek. Daar heeft het Fonds ook bewust toe besloten, men vond het onoirbaar om te controleren of het geld wel werd

aangewend voor de juiste doeleinden. Men geloofde erin om vóór toekenning van subsidie vast te stellen 'wat voor vlees men in de kuip had.' Een overzicht van alle projecten en wat er van geworden is, in de zin van 'wat heeft het opgeleverd' bestaat niet. Een dergelijk onderzoek is nooit gedaan. Overigens ging een deel van het subsidie in de vorm van structurele financiering naar een aantal instellingen, zoals de NRMW, het NIMO en het NIMAWO. De verhouding tussen deze geldstromen, de structurele en de projectmatige toekenningen was in 1975 ongeveer 1 staat tot 3. Dat wil zeggen dat in dat jaar ongeveer 1 miljoen gulden werd gereserveerd voor de NRMW, die dat deels weer doorsluisde naar NIMO en NIMAWO. Er bleef drie miljoen over voor de secties om te verdelen onder de aanvragers voor projecten."

MO: "Heeft het JWF een visie op welzijn? Als dat niet zo is dan staat dat eigenlijk in geen verhouding tot de omvang van het fonds, lijkt mij."

Hueting: "Het JWF is onafhankelijk, neutraal. In die zin vertegenwoordigt men geen instanties die een visie uitdragen. Eigenlijk is dat inderdaad niet compatibel met de omvang van het Fonds. Maar aan de andere kant is het ook begrijpelijk dat er bij het JWF veel 'koudwatervrees' bestaat om zich wederom te binden aan de visie van anderen. Men is heel gelukkig met de onafhankelijke positie en wellicht, als het welzijn weer wat langer in de lift zit, komt men wel tot nieuwe coalities binnen de sector. Vooralsnog is het Fonds zeer bescheiden: onder bepaalde voorwaarden zoveel mogelijk projecten binnen de sector ondersteunen. Met zijn steun aan klein- en grootschali-

ge projecten levert het Fonds wél een bijdrage aan de herwaardering van het maatschappelijk welzijn."

*Ernest Hueting,
Op de bres voor maatschappelijk welzijn.
Vijftig jaar Koningin Juliana Fonds, (Utrecht
1998). Te bestellen bij:
Uitgeverij Matrijs,
tel. 030-234 31 48, fax 030-231 98 24
ISBN 90 5345 133 1. Prijs: f 59,95.*

De Vereniging van Sociale Advocatuur Nederland (VSAN) luidt de noodklok over de toekomst van de sociale advocatuur

door Clemens Roijackers, WAA

De Vereniging Sociale Advocatuur Nederland luidt de noodklok over de bezuinigen. Sociaal advocaten zijn advocaten die zich toelagen op de rechtshulp aan mensen, die die rechtshulp niet (geheel) zelf kunnen betalen. Sociaal advocaten zijn meestal actief op dezelfde rechtsgebieden: denk aan sociaal verzekeringsrecht, huurrecht, strafrecht, arbeids- en ontslagrecht, recht voor psychiatrisch patiënten, vreemdelingen- en asielrecht, consumentenrecht, enz. Het gaat voornamelijk om rechtsgebieden waar de wetgever geprobeerd heeft de sociaal en economisch zwakke partijen te beschermen. Deze bescherming mist zijn doel als de cliënt niet in staat is een advocaat te betalen die zijn belangen kan behartigen. Daarom heeft de Grondwet ook vastgelegd dat iedereen recht heeft op rechtshulp. Dat is wettelijk zo uitgewerkt dat degene die niet een advocaat kan betalen, een beroep kan doen op een advocaat die uit 's Rijks kas wordt betaald. Er is wel een eigen bijdrage verschuldigd, afhankelijk van het inkomen.

Vanaf het aantreden van het eerste kabinet Lubbers zoekt de overheid voortdurend naar manieren om te bezuinigen op deze sociale rechtshulp. Er is een politieke discussie geweest over de inkomensgrenzen en over de eigen bijdragen. De inkomensgrenzen werden zodanig laag gelegd en de eigen bijdragen zodanig hoog, dat de sociale rechtshulp alleen maar bereikbaar was voor de allerarmsten. Dat is twee jaar geleden enigszins gecorrigeerd, omdat de overheid inzag dat de sociale rechtshulp onbereikbaar werd voor degene die bijvoorbeeld een baan op minimumniveau had. Nu staat er een herijkingsoperatie op stapel, die volgens de VSAN neerkomt op een bezuinigingsoperatie. De vergoedingen voor de sociaal advocaat worden op een dergelijk niveau gesteld, dat veel sociaal advocaten eenvoudigweg niet meer in staat zullen zijn hun kantoor open te houden. Zij zullen hun bedrijf moeten sluiten, omdat de kosten, nog afgezien van hun eigen inkomen, hoger zullen zijn dan de

vergoeding, die zij van de overheid krijgen. De bezuinigingsoperatie heeft zijn beslag gekregen in de concept-*Algemene Maatregel van Bestuur*, die op 7 december 1998 in de *Staatscourant* is gepubliceerd. Als deze concept-AMVB daadwerkelijk wordt ingevoerd is het gedaan met de sociale advocatuur. De overheid roept dat de gedachte die achter de concept-AMVB zit is dat de sociaal advocaat een vergoeding van de overheid dient te krijgen van fl. 120,- per uur. Dat tarief staat al zwaar ter discussie. Als de sociaal advocaat geen zaken heeft waarin de cliënt zelf betaalt, moet hij van die fl. 120,- alles doen: zijn bedrijfsruimte huren, zijn computers en bibliotheek, alsmede zijn secretaresse betalen, en dan moet hij ook nog al zijn sociale verzekeringen ervan betalen en er ook nog een inkomen aan overhouden. Dat blijkt dus gewoon niet te kunnen. Er is berekend dat een juridisch medewerker van een Bureau voor Rechtshulp fl. 180,- per uur kost. Veel commerciële kantoren doen al jaren uitsluitend

betalende zaken, omdat zij uit het tarief van fl. 120,- per uur hun kantoorkosten niet kunnen betalen. De VSAN heeft eind 1998 onderzocht hoe het gesteld is met de inkomenspositie van de sociaal advocaat. Gebleken is, dat als een advocaat 87% sociale rechtshulp doet en 13% zaken waarin de cliënt zelf betaalt, hij gemiddeld komt op een belastbaar inkomen van ca. fl. 50.000,-. Daar moet men bij bedenken, dat bleek dat veel sociaal advocaten geen voldoende pensioenvoorziening en verzekering tegen ziekte hebben, waardoor het cijfer van fl. 50.000,- geflatteerd is. Als zij deze voorzieningen immers wel zouden hebben, zou het gemiddelde belastbaar inkomen dalen omdat deze kosten voor een ondernemer aftrekbaar zijn. Uit hetzelfde onderzoek bleek ook, dat als een advocaat alleen sociale rechtshulp doet, zijn belastbaar inkomen kan dalen tot ca. fl. 35.000,- tot fl. 40.000,-. Ook hier moet men dan bedenken, dat velen zich niet voldoende financieel hebben gedekt tegen ziekte en pensionering. Zouden zij dat

wel doen, dan zou ook dit cijfer weer lager uitvallen. De rek is er op alle punten dus gewoon uit. De verontwaardiging was dan ook groot, toen werd ontdekt dat de concept-AMVB van 7 december 1998 een betalingssystematiek inhoudt, die met zich meebrengt dat het uurtarief in veel zaken nog veel lager komt te liggen dan het uurtarief van fl. 120,-, dat de basis heet te zijn van het beleid van de overheid. In zaken die 'tot 8 uur' tijdsbesteding vergen wordt via een puntensysteem een tarief uitgekeerd dat inderdaad is gebaseerd op de fl. 120,- per uur. In zaken die 'meer dan 24 uur' tijdsbesteding vergen wordt vanaf het 24e uur een uurtarief uitgekeerd. Dat betekent dat alle uren tussen de 8 en 24 gewoon niet worden vergoed! Het uurtarief in zaken tussen de 8 en 24 uur kan dan dalen tot ca. fl. 40,- of fl. 50,- per uur. De kantoorkosten zijn niet eens gedekt; het sociale advocatenkantoor lijdt verlies en kan worden gesloten. Het recht op rechtshulp, neergelegd in de Grondwet, is een dode letter geworden.

De VSAN en de Nederlandse Orde van Advocaten hebben heftig geïnteresserd tegen de concept-AMVB. Tientallen advocaten hebben het Ministerie van Justitie aangeschreven. De Vaste Kamercommissies voor Justitie hebben besloten een zitting aan het onderwerp te wijden. Het wordt afwachten, wat de overheid over heeft voor een goede sociale advocatuur. Want ook als deze concept-AMVB wordt ontdaan van zijn belachelijke effecten, blijft het noodzakelijk dat de terugbetaling wordt opgetrokken van fl. 120,- tot fl. 180,- per uur; althans als men er in Nederland voor kiest om een economisch en kwalitatief gezonde sociale advocatuur te hebben.

Oog voor diversiteit

Binnen het sociaal cultureel werk is er over het algemeen weinig aandacht voor projecten die specifiek gericht zijn op de emancipatie van homoseksuele mannen en lesbische vrouwen. Toch is het belangrijk om het aanbod van deze instelling ook bruikbaar te maken voor deze doelgroep.

Tandem, welzijnsorganisatie Nijmegen heeft een methodiek ontwikkeld waarmee homoseksualiteit in de beroepspraktijk kan worden geïntegreerd. In het boek 'Oog voor diversiteit' wordt deze methodiek beschreven. Deze publicatie kan dienen als handleiding voor functionarissen binnen het sociaal cultureel werk die de diversiteit in hun aanbod willen vergroten.

In het boek wordt het proces beschreven hoe een instelling voor sociaal cultureel werk toegankelijk gemaakt kan worden voor homoseksuele mannen en lesbische vrouwen.

Project

De methodiekontwikkeling heeft plaatsgevonden in het kader van het project homo/lesbische emancipatie. In de periode van 1993 tot 1999 heeft dit project gewerkt aan de integratie van de beleidsuitgangspunten van de gemeente Nijmegen met betrekking tot homo/lesbische integratie van de beleidsuitgangspunten van de gemeente Nijmegen met betrekking homo/lesbische emancipatie in het reguliere beleid en het aanbod van diverse instellingen in Nijmegen. Het project is uitgevoerd binnen Tandem, de Politie (afdeling Gelderland-Zuid), de Nijmeegse Instelling voor Maatschappelijk Werk (NIM) en het Anti-discriminatiebureau.

'Oog voor diversiteit' (f 25,-) kan worden besteld bij:

Tandem, telefoon: 024-3650137,

fax: 024-3650138.

Kiosk

door Jos van Meeuwen

Leefbaarheid

Wat is leefbaarheid? Er kunnen twee begrippenkoppels worden onderscheiden. Een smal en een breed, een subjectief leefbaarheidsbegrip. In een breed leefbaarheidsbegrip is leefbaarheid ongeveer hetzelfde als geluk of welbevinden. Bij de smalle invulling gaat het vooral om de fysieke kwaliteit van de woning en de woonomgeving aangevuld met de kwaliteit van de sociale omgeving, het voorzieningenniveau en de veiligheid. Bij objectieve veiligheid kijkt men naar meetbare kenmerken als het percentage werklozen en het aantal inbraken. Bij subjectieve leefbaarheid gaat het erom hoe mensen allerlei aspecten van hun omgeving beleven. Meestal gaat het bij leefbaarheid om subjectieve leefbaarheid en een smal leefbaarheidsbegrip.

Uit een onderzoek van de Nationale Woningraad in 1996 naar de leefbaarheid van 764 wijken in de 100 grootste Nederlandse gemeenten kwam naar voren dat 117 wijken in 63 steden met in totaal 1,8 miljoen bewoners gemeten naar een aantal leefbaarheidsaspecten als onvoldoende leefbaar werden ervaren. De meest voorkomende leefbaarheidsproblemen zijn: criminaliteit, onveiligheid, burenoverlast, gebrek aan sociale cohesie en verkeersoverlast. Het slechtste scoorden wijken met veel oorlogse particuliere huurwoningen, flatwijken, portiekwijken en vroeg na-oorlogse wijken met eensgezins sociale huurwoningen (**Nationale Woningraad, Verder dan de voordeur, Almere, november 1996**). Aedes, de Vereniging

van Woningbouwcorporaties waarin in 1998 ook de NWR is opgegaan, heeft inmiddels een leefbaarheidsmonitor ontwikkeld onder de naam LeMon, een eenvoudig, gebruiksvriendelijk computerprogramma onder Windows dat ter beschikking komt van de 800 bij Aedes aangesloten corporaties. Op lokaal niveau werden de afgelopen jaren herhaaldelijk leefbaarheidsonderzoeken uitgevoerd, onder meer in Amsterdam, Utrecht en Deventer. Het Instituut voor Sociologisch-Economisch Onderzoek van de Erasmus Universiteit Rotterdam ontwikkelde een Monitor Grote Stedenbeleid, waarvan leefbaarheid een onderdeel uitmaakt. **De resultaten van de meting in de 26 GSB-steden worden jaarlijks opgenomen in het Jaarboek Grote Stedenbeleid.**

Paars heeft leefbaarheid als thema op de politieke agenda gezet. Het december 1998-nummer van het Tijdschrift voor de leefomgeving is gewijd aan het leefbaarheidsbeleid op lokaal niveau. Het openingsartikel gaat in op het (integraal) leefbaarheidsbeleid in Utrecht, toegespit op de probleemwijken Zullen-Noord/Oost en Kanaleneiland en op het gemankeerde 'stads-hart' Hoog Catharijne. Daarin vallen termen als 'wijken-schoonmaakkalenders' (integrale schoonmaak van gevel tot gevel), 'leefregelprojecten' (volgens hoogleraar 'Wetenschappelijke grondslagen van het opbouwwerk' Jan Willem Duyvendak: het formuleren van een minimum aan regels hoe je met elkaar en je

omgeving omgaat) en 'integrale investeringsvisies' (volgens Martin van Rijn, plaatsvervangend directeur-generaal Volkshuisvesting bij VROM en voorzitter van de GSB-werkgroep Leefbaarheid moeten steden vanuit een integrale visie vaststellen welke investeringen op economisch, fysiek en sociaal gebied er nodig zijn, terwijl het rijk in ruil voor prestatiebetaling geld beschikbaar stelt, 'ontkokerd met een grote bestedingsvrijheid', in de vorm van investeringsprikkels). In dit verband komt ook de kritiek op het gemeentelijk beleid aan de orde van de plaatselijke partij Leefbaar Utrecht, die bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in maart 1998 in een klap de grootste partij werd op basis van het verzet tegen de plannen voor Hoogwaardig Openbaar Vervoer en het Utrecht Centrum Project. Volgens Gerard van Otterloo (voorheen Werkgroep 2druizend, ex-wethouder van Volkshuisvesting en Financiën van Den Haag en tegenwoordig voorzitter van het Laboratorium Leefbaarheid van het Nederlands Instituut voor Ruimtelijke Ordening en Volkshuisvesting en het Landelijk Centrum Opbouwwerk) vormt de opkomst van de lokale leefbaarheidspartijen 'een belangrijk signaal': "Ze wijzen op de ontoereikendheid van standaardoplossingen en landelijke analyses. Leefbaarheidspartijen en andere lokale partijen richten zich op het unieke van het lokale en zoeken naar plaatselijke oplossingen. Landelijke partijen hebben slechts algemene clichématige analyses en oplossingen. Ze kampen met

wat ik een 'hamer'-probleem noem: 'if you have a hammer, every problems needs an nail'. Je visie op een probleem wordt bepaald door de oplossingen die je voorhanden hebt." Volgens Van Otterloo treden gemeenten en rijk nog teveel op als regisseurs, 'terwijl ze geen script hebben en de spelers zich niet aan hen willen onderwerpen. Ze moeten minder regels stellen en afspraken maken, maar die nakomen." In een interview met Henk Donkers stelt Jan Willem Duyvendak dat het met de afname van de sociale cohesie in Nederland, waar het Paars regeerakkoord op wijst, wel meevalt. Volgens hem neemt de sociale cohesie 'in absolute zin' niet af. Hij ziet echter wel een verschil tussen sociale relaties binnen groepen en sociale relaties: "Aan het eerste type sociale cohesie hebben we geen gebrek, over de laatste soort maak ik me wel zorgen. Dat onderscheid is belangrijk omdat de kleeftkracht binnen relatief homogene groepen niet automatisch kan dienen als bindmiddel tussen heterogene groepen. Sterker nog: een te sterke interne binding kan een obstakel worden voor het aangaan van externe bindingen. Mensen vormen dan wel hechte groepen, maar die leven langs elkaar heen. Idealiter zou er sprake moeten zijn van open groepen, waaraan mensen identiteiten ontlenuen, maar die hen ook stimuleren verbanden aan te gaan met anderen." Volgens Duyvendak dient de wijkgerichte aanpak zich te richten op het implementeren van een minimumstelsel aan omgangsregels. Daarnaast pleit hij ervoor om 'massief in te zetten op werkgelegenheidsprogramma's'.

"Albert Heijn vindt ook nu al belangrijk dat het personeel in een filiaal een afspiegeling is van de wijk waar de winkel staat."

John Ekkelboom schrijft over de bijdrage, die het bedrijfsleven kan leveren aan het verbeteren van de leefbaarheid van wijken. Met dat doel ontstonden de afgelopen jaren op lokaal niveau reeds een aantal, vaak incidentele publiek-privé samenwerkingsverbanden tussen bedrijven, woningbouwcorporaties en gemeenten. Om dergelijke lokale projecten te stimuleren heeft Paars vorig jaar het startschot gegeven voor het 'partnership voor sociale integratie' dat 'bedrijven, maatschappelijke organisaties en de overheid (moet) verbinden om gezamenlijk initiatieven te ontplooiën op het gebied van werk, leefbaarheid, veiligheid, zorg en welzijn'.

In april 1998 werd in navolging van de Engelse ondernemersorganisatie Business in the Community in Nederland door een aantal grote bedrijven (Albert Heijn, Blokker, McDonalds, Postkantoren, Randstad Uitzendbureau) en woningbouworganisaties (de vereniging van woningcorporaties Aedes, Bouwfonds Woningbouw, Vesteda en Woonzorg Nederland) het OverlegPlatform Stedelijke Vernieuwing opgericht om samen na te gaan wat bedrijven zouden kunnen betekenen voor de leefbaarheid in wijken. In het artikel wordt verslag gedaan van een pilotproject in Enschede-Noord. De bijdragen van de betrokken bedrijven betreft zaken als het inzetten van de bedrijfsbeveiliging voor de hele buurt, steun aan startende ondernemers in de vorm van het opzetten van een winkel/bedrijfsverzamelgebouw en het overdragen van kennis over ondernemerschap, en het aan de slag helpen van langdurig werklozen uit de wijk.

"Op midden- en uitvoerend niveau wordt teveel overleg gepleegd."

Aldus de oud-programmaleider Grote Stedenbeleid in de Rotterdamse wijk het Oude

Noorden, Henk Huitink, naar aanleiding van zijn boekje 'Denkend aan Rottewijk-West' waarin hij een overzicht biedt van alle denkbare instrumenten die kunnen worden ingezet voor stadvernieuwing en richtlijnen voor een solide projectorganisatie: "Integraal beleid moet niet verworden tot een potpourri, waarin iedereen voortdurend met iedereen over alles moet meepraten." Verder in het Tijdschrift voor de leefomgeving artikelen over corporaties en leefbaarheid, superburens op de bres voor hun buurt en reacties op de stelling: 'VINEX-locaties zijn de Bijlmers van de toekomst.'

Spanning en ontspanning op de woningmarkt

"Er zijn te weinig te weinig combinaties van wonen, werken en voorzieningen."
"Woningaanbieders kiezen vaak de weg van de minste weerstand."

Twee uitspraken, die Hugo Priemus noteert in zijn impressie van de NIROV-volkshuisvestingsdagen op 17 en 18 september 1998 in het Tijdschrift voor de Volkshuisvesting (december 1998). De woningmarkt geeft een tweedeling te zien. Terwijl de woningmarkt in de Randstad gespannen blijft, treedt daarbuiten een ontspanning op, die nieuwe eisen stelt aan de aanbieders van woningen en woondiensten. Op de vraag hoe zij moeten omgaan met een ontspannen woningmarkt werd ook op de volkshuisvestingsdagen geen bevredigend antwoord gegeven. Het tijdschrift bevat verder artikelen over vraaguitval onder jongeren, de invloed van de Euro op de prijs van woningen, het centrum-stedelijk woonmilieu van Rotterdam, voorraadmutaties en VINEX-locaties, woningbouwcorporaties en institutionele beleggers, de verkoop van sociale huurwoningen in de vier grote steden en zin en onzin van woningmarktonderzoek.

Mythen in de polder

"Ondernemers die het de afgelopen jaren goed hebben gedaan en met name ondernemers die ook innoveren, verdienen goed en hebben de gematigde loonontwikkeling niet nodig. Loonmatiging beschermt de niet-innovatoren aan de onderkant van de markt en vermindert hun kans om te worden weggeconcentreerd. Met andere woorden, het Darwinistische selectieproces waarin de sterken de zwakken verdringen functioneert minder goed zolang de loonmatiging de zwakken beschermt. Bescherming van zwakke ondernemers kan wellicht op korte termijn gunstig zijn voor de werkgelegenheid. Echter, het leidt op lange termijn tot een verlies aan economische dynamiek hetgeen zich juist weer tegen de werkgelegenheid kan keren."

Het economisch succes van Nederland van de laatste jaren wordt in belangrijke mate toegeschreven aan de inrichting van onze arbeidsverhoudingen en het mede door de sociale partners gedragen economisch beleid. Ons poldermodel valt over de grenzen in de prijzen en buitenlandse waarnemers komen een kijkje nemen in de Haagse keuken op zoek naar ons geheim recept. De internationale loftuitingen vormen een slechte voedingsbodem voor kritische beschouwingen. Toch valt er het een en ander af te dingen op onze prachtige economische resultaten. Ons officiële werkloosheidscijfer mag dan weliswaar gunstig afsteken bij de rest van Europa, maar het is een onmiskenbare waarheid dat een aanzienlijk deel van onze beroepsbevolking buitenspel staat en dat de maatregelen om de langdurige werkloosheid en de arbeidsongeschiktheid terug te dringen tekort schieten. De econoom Alfred Kleinknecht heeft de laatste jaren herhaaldelijk kritiek uitgeoefend op het sociaal-econo-

misch beleid, gebaseerd op het verbeteren van onze internationale concurrentiepositie en van de overheidsfinanciën door een restrictief beleid (bezuinigingen), consequente loonmatiging en de uitruil van arbeidstijdverkorting tegen flexibilisering van de arbeidsmarkt.

In het Tijdschrift voor Politieke Economie (jrg. 20, nr. 1, augustus 1998) staat de rede afgedrukt die Kleinknecht uitsprak bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar 'economie van innovatie' aan de Technische Universiteit Delft op 13 maart 1998. Daarin rekent Kleinknecht af met een drietal mythen, waarvan de poldereconomie doortrokken is: de mythe van de globalisering, de mythe van de flexibilisering en de mythe van de loonmatiging.

Over de eerste mythe zegt Kleinknecht dat de internationalisering plaats vindt op de wijze van de Europese economische integratie. Als handelsblok heeft de Europese Unie echter het karakter van een gesloten economie en er is volgens Kleinknecht geen sprake van toenemende integratie met de andere handelsblokken in de wereld.

Tegenover de mythische roep om flexibilisering van de arbeidsmarkt stelt Kleinknecht dat het op loonkostenvoordeel van het (op grote schaal) inzetten van (externe) flexwerkers nagenoeg geheel teniet wordt gedaan door de geringere motivatie en betrokkenheid van flexwerkers, de geringere bereidheid van ondernemers om te investeren in hun scholing, productieverliezen in de inwerkperiode van nieuw personeel, het lekken van bedrijfsgeheimen via personeelsverloop en kwaliteitsverlies als gevolg van een gebrekkige informatieoverdracht van gaand naar komend personeel. Omdat kennisintensieve en innovatieve bedrijven afhankelijk zijn van de in de hoofden van mensen geaccumuleerde

kennis (en ervaring) hebben juist zij belang bij langdurige arbeidsovereenkomsten. Volgens Kleinknecht is het 'niet uit te sluiten' dat de 'flexibiliteitstype' van de jaren negentig schadelijk was voor het innovatieproces en op langere termijn een negatief effect heeft op de economische groei. Hij beperkt de flexibilisering in zijn betoog overigens ten onrechte tot de flexibilisering van arbeidsrelaties. Hij gaat niet in op effecten van interne kwalitatieve en kwantitatieve flexibilisering. Met de mythe van de loonmatiging ondergraaft Kleinknecht de brede consensus dat loonmatiging leidt tot meer werkgelegenheid. Hij wijst erop dat een gematigde loonontwikkeling gepaard gaat met een tanende productiviteitsgroei en ten koste gaat van de innovatie van het productenpakket en productieproces. Bovendien heeft loonmatiging een negatief effect op de ontwikkeling van de koopkracht, dus op de binnenlandse vraag waar het midden- en kleinbedrijf sterk van afhankelijk is. Kleinknecht pleit in zijn oratie voor het doorbreken van wat hij noemt 'de moderne Hollandse ziekte': de 'eenzijdige fixatie op kostenbeheersing en loonmatiging, geflankeerd door arbeidsmarktflexibilisering en bezuinigingen op het onderwijsbudget.' Dat staat echter haaks op het 'waarheidsmonopolie' van het Centraal Planbureau dat de zegen van loonmatiging heeft verheven tot een absoluut onaantastbaar dogma. Vanuit het innovatieperspectief ramelt het poldermodel volgens Kleinknecht namelijk aan alle kanten. Dat dreigt de Nederlandse economie op te breken zodra het slechter gaat met de wereld economie, zoals eerder in de jaren dertig en tachtig het geval was.

In zijn artikel over de Vergroting van de onderkant van de arbeidsmarkt? Een overzicht en eerste beoorde-

ling van beleidsmaatregelen trekt Wiemer Salverda de verdiensten van het poldermodel op het gebied van de bestrijding van de werkloosheid, zowel in de vorm van directe werkgelegenheidscreatie als door middel van loonkosten-subsidies, ernstig in twijfel. Volgens Salverda is het corporatistisch overlegmodel niet in staat om een verbetering aan te brengen in de positie van de kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt en een einde te maken aan discriminatie, verdringing en toenemende tweedeling. Volgens hem is het 'wellicht illustratief dat de positie van allochtonen in "l'autre pays du corporatisme", Zweden, nog het dichtst in de buurt komt van de Nederlandse': "Op de keper beschouwd dringt de vraag zich op of het maatschappelijk model dat op overleg is gebaseerd, misschien met name effectief is voor de grootste groep die er traditioneel het draagvlak voor moet leveren: de eerder genoemde kern-groep van mannen tussen 25 en 50 jaar, vooral de 'witte' mannen". Zij wisten hun arbeidsmarktpositie in de jaren negentig te handhaven 'in weerwil van alles wat over een toenemende rol van vrouwen op de arbeidsmarkt wordt gezegd.' Voor hen zijn werkloosheid, lage betaling en flexibel werk uitzondering in tegenstelling tot de leden van de doelgroepen van het arbeidsmarktbeleid.

Zorg en arbeid

"Bij een te veel aan eisen, taken en gependeerde uren slaat de verrijking om in een als oncontroleerbaar en te veeleisend ervaren situatie."

De arbeidsparticipatie van (gehuwde) vrouwen is de laatste decennia spectaculair gegroeid. Als er kinderen komen, treedt meestal het 'anderhalfverdienersmodel' in werking: de vrouw gaat minder werken en neemt de zorg voor

de kinderen op zich, terwijl de man voltijds blijft werken. Het aandeel van de mannen in de gezinstaken neemt dan ook nauwelijks toe. **In De Psycholoog, maandblad van het Nederlands Instituut van Psychologen (januari 1999)** gaat Marrie Bekker in op de relatie tussen de 'Combinatie' (het combineren van meerdere rollen, werkende, ouder en partner), stress, gezondheid en seks. Zij komt tot de conclusie dat het vervullen van meerdere rollen in het algemeen gepaard gaat met een relatief gunstige gezondheid en een goed welbevinden, maar dat 'tal van specifieke werk-, zorg- en relatiegebonden factoren, grotendeels te herleiden tot de kwaliteit van de afzonderlijke rollen, en persoonsgebonden factoren doorslaggevend zijn voor de mate waarin de Combinatie gunstig of schadelijk voor de gezondheid en het welbevinden is.' Vooral werkende vrouwen blijken te lijden onder een gebrek aan herstel-mogelijkheden.

Toelating en opvang van asielsezoekers

"Al deze maatregelen waren behalve op het oplossen van praktische problemen ook gericht op het afschrikken van nieuwe asielzoekers. Nederland moest minder aantrekkelijk worden als asieland. Nederland is desondanks binnen de Europese Unie het op een na belangrijkste bestemmingsland voor asielzoekers geworden: alleen Duitsland ontvangt een (veel) groter aantal asielzoekers."

Het laatste nummer van Migrantenstudies. Driemaandelijks tijdschrift voor onderzoek naar etnische minderheden in de Nederlandse samenleving (nr. 4, 1998) staat in het teken van een evaluatie van het Nederlandse asielbeleid. De sterke toename van het aantal asielaanvragen dwong de Nederlandse overheid tot voortdurend sleutelen

aan de asielprocedure en de opvang van de asielzoekers. Berry Tholen stelt in zijn bijdrage (Migratievrijheid, asiel en de deugd van rechtvaardigheid) vanuit een ethisch-filosofisch perspectief de vraag aan de orde 'of, en zo ja, hoe het belang van degenen die willen immigreren mag worden afgewogen tegen het nationale belang.' Marij Leenders **(Spanningen tussen stad en staat: De centralisatie van het vreemdelingenbeleid in de periode 1815-1940)** plaatst de tegenwoordige controverses tussen rijk en gemeenten als gevolg van de centralisatie van het asielbeleid in een historisch kader. Nienke Doornbos en Leny E. de Groot-van Leeuwen (Vierentwintiguurs-beslissingen over asielzaken) onderzoeken of de asielverzoeken, die in de aanmeldcentra worden afgewezen, wel zo evident-kansloos zijn als wordt verondersteld. Zij legden tien dossiers voor aan specialisten op het gebied van asielrecht. Anita Böcker **(Gedogen als instrument van het Nederlands asielrecht)** legt uit waarom het gedogen van asielzoekers zo'n hoge vlucht heeft genomen. Karin Geuijen (Wonen en werken in een asielcentrum) beschrijft hoe asielzoekers en medewerkers het asielcentrum ervaren.

Geschiedenis van de zwakzinnigengroep

"The historiography of mental retardation has involved into modern, comparative, society-oriented histories of mental retardation. In this special issue on mental retardation and care attention is focused on international historical comparison between Dutch and American cases, the position of the medical profession opposed to the religious workers in Dutch mental institutions and the integration-segregation paradox in Dutch special education."

Sociale economie

Het laatste nummer van **Comenius. Wetenschappelijk forum voor opvoeding, onderwijs en cultuur** (jrg. 18, nr. 4, 1998) is voor een belangrijk deel gewijd aan de ontwikkeling van de Nederlandse zwakzinnigenzorg in vergelijking met de Verenigde Staten. Aan de orde komen de geschiedenis van de zwakzinnigheid en -zorg in de VS aan de hand van de 'baanbrekende studie' van James W. Trent jr., de opkomst en neergang van de institutionalisering van de zorg van verstandelijk gehandicapten in Nederland en de vraag naar het oprukken van het 'medisch model' ten koste van de religieuze dominantie in de caritatieve zorg. Over de aparte positie van zwakzinnige 'zorgenkinderen' in het onderwijs schrijft Dorien Graas: "Paradoxaal handelde men vanuit de overtuiging dat alleen door segregatie uiteindelijk maatschappelijke integratie mogelijk was. Dat motief treft men tot op de dag van vandaag aan en het lijkt in de onderwijspraktijk nog steeds van kracht tegenover het streven naar geïntegreerd onderwijs, getuige het 'natuurlijke' voortbestaan van het speciaal onderwijs." Comenius bevat behalve boekbesprekingen verder een artikel van Herman Baartman over jeugdcriminaliteit, kindermishandeling en preventie.

Graag nodigen Stichting Aarde en het Landelijk Centrum Opbouwwerk u uit voor een lezing over de praktijk van de sociale economie in Schotland en andere landen. Als spreker zal John Pearce optreden. Hij werkt bij de Community Business Scotland en houdt zich daar als consultant bezig met rurale en urbane sociaal-economische ontwikkeling. Zijn ervaringen beperken zich niet tot Schotland: Pearce is bestuurslid van het Europees Netwerk voor economische zelfhulp en lokale ontwikkeling en auteur van het Handbook of Social Auditing en *At the Heart of the Community Economy*. Volgens Pearce zijn ondermeer 'community enterprises' van belang voor een duurzame lokale ontwikkeling. Uit hoofde van zijn internationale advieswerk is hij bijzonder goed op de hoogte van ervaringen in andere landen. John Pearce zal over zijn ervaringen vertellen en ook ingaan op 'social auditing'. Uiteraard is er ruimte voor vragen en discussie. Na afloop is er gelegenheid om in informele sfeer na te praten. Voor deze bijeenkomst worden onder meer instellingen uitgenodigd op het gebied van:

- * opbouwwerk, activeringswerk, coöperaties, ruilkringen en werkschepping;
- * overheidsinstellingen, onderwijs en onderzoek, adviesbureaus en belangenorganisaties;
- * vakbonden, vrijwilligerswerk en kerkelijke organisaties.

Vorige bijeenkomsten

Inmiddels zijn er oriënterende bijeenkomsten geweest op 10 september 1997 en onlangs op

28 januari 1999. Op deze laatste bijeenkomst hield Johannes Spykma, onderzoekscoördinator in Achtkarspelen (Fr.) een inleiding over sociale economie en het Europees Netwerk. Uit de respons kunnen we voorlopig concluderen dat er een zeker draagvlak aanwezig is om een Nederlands Netwerk Sociale Economie op te richten. Stichting Aarde en het LCO zijn in principe bereid om de hieruit voortvloeiende, nader te bepalen taken gezamenlijk op zich te nemen. Afgesproken werd om verder te gaan met het inventariseren en categoriseren van instellingen op het gebied van sociale economie. Hier wordt aan gewerkt. Notulen van deze bijeenkomsten kunt u opvragen bij Stichting Aarde.

Uitnodiging

Spreker: John Pearce
Datum en tijd: Vrijdag 19 maart, 13.00-15.30 uur.
Plaats: Zalencentrum De Poort van Kleef, Utrecht.

Vanwege deze unieke gelegenheid om kennis te nemen van de deskundigheid en ervaringen in andere landen, verwachten wij veel belangstelling.

Daarom vragen wij u om zich uiterlijk op 15 maart bij het secretariaat van Stichting Aarde aan te melden (030-2302380).

GSB Praktijkdag 15 januari

door Andre van Vught

De redactie van LSA Bewoners Berichten vroeg een van de meest ervaren deelnemers aan de LSA-praktijkdagen -Andre van Vught uit de Indische buurt in Amsterdam- een verslag te maken van deze dag.

In Groningen is uitgegaan van 4 zogenaamde PCG-wijken (dat laat ik voor u als LSA-er mooi onvertaald). De wethouder vroeg en kreeg toestemming het project langer dan de gebruikelijke (ambts-)termijn te laten duren. Na nota kwam er een regiegroep en er werd een projectmanager aangesteld. Afwijkend van dit vrij gebruikelijke proces, was een 'vergaderverbod'. Er moesten binnen een jaar aanwijsbare resultaten geboekt worden onder het motto: "...je doet het voor de leerlingen, dan zullen zij er ook zo snel mogelijk iets van moeten merken...". Vensterscholen zouden gevestigd worden in mooie nieuwe gebouwen met allure.

Vensterscholen breiden het programma in de breedte uit, het gevaar dreigt of het concept dan ook voldoende diepte heeft. Het werd een opgave om ook de leerresultaten met 10% (volgens de cito-norm) te verbeteren. Alles bij elkaar kost het heel veel geld. De wethouder is trots en hij schiept op: "...De vensterschool in Groningen kost 15 maal meer dan het Bredescholconcept uit Rotterdam...."

Trots op de Oosterparkwijk

Annie Tak vertelt over haar Oosterparkwijk: een mooie volkswijk uit het begin van de 20e eeuw. In het Oosterpark in Groningen wonen ruim 10.000 mensen. De wijk is gebouwd tussen 1918 en 1928 en er zijn heel wat Amsterdamse School invloeden te vinden in bouwstijl en stratenplan (Berlage). Er staan ongeveer 6000 woningen die over het algemeen vrij klein zijn, bewoond door gemiddeld minder dan 2 personen. Ongeveer 4500 woningen zijn corporatiebezit. Er wonen veel ouderen (2350), dat brengt het gemiddelde inkomen omlaag omdat ouderen over het algemeen vooral een AOW-inkomen hebben. Jongeren zijn er naar verhouding nog minder, ongeveer 9%, zo'n 900 jongeren tussen 0 en 14 jaar. Dat is de doelgroep voor de Vensterschool. 83,9% is autochtoon. Er wonen ook veel mensen van Duitse afkomst in Groningen, zij worden als allochtoon meegeteld. In de jaren '70 en '80 is er volop gerenoveerd en ouderen bleven in de wijk wonen. De wijk is inmiddels wel weer aan een nieuwe ronde toe. In 1997 komen er dan ook voorstellen voor sloop/nieuwbouw van delen van de wijk. Er moeten bijvoorbeeld ook duurdere koopwoningen gebouwd worden om in de behoefte

van een bepaald deel van de bevolking te voorzien. Ook de Oosterparkwijk ontkomt niet aan gemengd bouwen (duurdere woningen voor draagkrachtigen) om ook een zeker economisch draagvlak te behouden. Want is niet 35% van de beroepsbevolking werkloos? Daarvan ruim 1/3 weer langer dan 3 jaar. Dat aantal ligt 10% boven het Groningse gemiddelde, dat vergelijkbaar is met de circa 12% (een andere definitie van werkloosheid!) van steden als Rotterdam en Amsterdam. Het gemiddelde inkomen ligt ongeveer 20% lager dan in heel Groningen. Er is werkgelegenheid in Oosterpark. Er zijn 9500 banen, maar daarvan zijn er ruim 5500 te vinden bij het Academisch Ziekenhuis. Er zijn 340 bedrijfsvestigingen. (met dank aan het Gronings Bureau voor Statistiek) De sloop-/nieuwbouwplannen stuitten op protest en werden bijgesteld. Nu wordt er samengevoegd en is sprake van sociale huurstelling. Bewoners willen graag in de wijk blijven, maar wel in een groter huis. In de Oosterparkwijk wordt ongeveer 15% aangepakt.

Mevrouw Tak wil nog wel even kwijt dat het nieuws over de Oosterparkwijk nieuwjaar 1998, schandalig negatief is geweest. Ook is het vervelend dat er in de nasleep veel beloofd is, maar dat daar na een jaar nog weinig van is terecht gekomen.

De onderwijzer die locatiemanager werd

Harry Prak 'staat' al 28 jaar in de Oosterparkwijk. Begonnen als onderwijzer werd hij schoolleider en is nu locatie-

Vensterscholen in Groningen

Misschien begrijpt u mijn obsessie voor Indische Buurten inmiddels, misschien ook niet, maar Nederland heeft vele Indische Buurten. Wij mochten de wijk van afstand bekijken, vanuit de verte. Een sfeervol stadsgezicht hebben we in Amsterdam ook wel, bijvoorbeeld vanaf de Kramatweg, maar met de LSA waren wij op bezoek in het Oosterpark, Groningen. Vooral beroemd, want Johan Cruyff speelde daar ooit zijn eerste wedstrijd voor Ajax tegen GVAV. En ook berucht vanwege de relletjes? Ach 'zucht'. Dat kennen we in Amsterdam ook, daarvoor krijg je mij niet naar Groningen. We gingen kijken naar de Vensterscholen, want precies zo hebben we ze nog niet.

In Groningen zijn inmiddels 6

Vensterscholen gestart. Een Vensterschool biedt een totaal leer- en opvoedingstraject voor 0 - 15 jarigen. Het principe is gebaseerd op de Community Scholen uit de Verenigde Staten. Henk Pijlman, wethouder Onderwijs schetst het concept dat is gegroeid uit de verlengde schooldag. De startnota stamt al weer uit 1995. Een Vensterschool is volgens hem méér dan alleen een onderwijsinstelling, want er zijn vele instellingen betrokken: jeugdzorg, gezondheidszorg, cultuur, en dergelijke. De aanpak is integraal, de hele dag door en er wordt uitgegaan van de participatie van ouders.

Vergaderverbod

In de zaal wordt instemmend geknikt als de inleider stelt dat onderwijs teveel buiten opvoeding en jeugdzorg gehouden wordt. Om kinderen meer kansen te kunnen bieden, moeten de ouders meewerken. Er zijn buiten de school zoveel factoren die het kind in de ontwikkeling belemmeren dat uitsluitend de school niet voldoende is. De ontwikkeling en uitwerking van het concept is een proces in twee richtingen, dus zowel vanuit het bestuur als door de betrokken ouders zelf. Wezenlijk is voldoende draagvlak in het onderwijs.

manager. Hij ontdekte dat dat een functie is die in de praktijk betekent dat er veel gefietst moet worden. Hij is netwerkmanager. Ik kreeg de indruk dat hij inmiddels meer de spinnenrol heeft. Hij blijft zitten en de omgeving komt op hem af. Mijnheer Prak fietst tegenwoordig minder. Mijnheer Prak klinkt laconiek en bekend dat hij aanvankelijk sceptisch stond tegenover de Vensterschool. Zijn afweer komt erop neer dat de school er is om te leren en de onderwijzer er niet is voor sociaal-cultureel werk. Omdat hij deze fundamentele confrontatie van onderwijs in enge zin met opvoeding van de brede opvatting wint, maakt dat van de verlengde, brede -of hoe ze verder ook moeten worden genoemd- schoolactiviteiten, expliciet buitenschoolse activiteiten, ook al vinden ze onder een dak plaats. Op de Vensterschool wordt belang gehecht aan "ouderbetrokkenheid": in de eerste plaats gericht op het kind, dan op de school en tenslotte op de omgeving, de wijk. Voor ouders is er cursusaanbod in opvoedingsondersteuning, computers en bestuurlijke vaardigheden. Er is het landelijk bekende aanbod van Opstap en Overstap en ook een koffie-ochtend. Op school kunnen kinderen kennismaken met kunst, cultuur, sport. Maar wel na de les. Kennismaking met een sport of bijvoorbeeld dans, wordt na schooltijd voortgezet bij een club, tenslotte kan een kind lid worden van een club. De Vensterschool staat als een lichtbakken in de Oosterparkwijk, een idee heeft vaste

vorm gekregen in glas-cement-beton. Maar de infrastructuur bestaat uit MENSEN.

De kijk van het rijk

Na de lunch, zoals altijd prima verzorgd, krijgen we van Bert Middel (PvdA) de kijk van het rijk op vensterscholen. Hij mag niet namens de regering spreken, hij mag wel droog oefenen. Hij neemt waar voor de ziekte geworden mevrouw Adelmund, staatssecretaris voor Onderwijs, en hij heeft de Oosterparkwijk geadopteerd.

Het principe van de vensterschool, uitgaande van integraal jeugdbeleid, wordt in de 2e kamer breed uitgedragen. Het concept moet in de praktijk uitgewerkt worden. Je moet tenslotte bij een paars kabinet niet met blauwdrukken van een maakbare samenleving aankomen. Even verderop wordt gesteld dat samenlevingsopbouw in de school begint. ...Werkende weg..., waarschijnlijk.

Er moet ruimte zijn voor het ontwikkelen van het concept en wanneer er zich knelpunten voordoen dan dienen de betrokken ministeries dat onderling op te lossen. Volgens mij hebben we daar het grootste-denbeleid voor gekregen: waarin ook het investeren in sociale infrastructuur weerklinkt, en ontschotten, ontkokeren en convenanten, of dat laatste nu juist weer voorbij???

De Vensterschool blijkt best een moeilijk begrip. Het woord "school" ligt niet zo lekker, maar de school staat centraal. Is de school dan toch een gebouw?? En zo moet

ik nog wat raadsels oplossen: financiering van de Vensterschool bijvoorbeeld. Onderwijsbudget en zorgbudget (schotten) staan toch nog steeds los van elkaar. En wie betaalt wat? De Vensterschool put kracht uit het groei-model. Er zijn geen grote modellen. Er is in de uitwerking sprake van een diversiteit van scholen. Maar in Groningen hingen niet de nieuwe kleren van de keizer voor de ramen van de Vensterschool. Zo cynisch ben ik niet. Het concept verdient alle aandacht. Ideaal gezien biedt het concept mogelijkheden om op wijkniveau prioriteiten te stellen, budgetten te ontschotten, verkokering te lijf te gaan, integraal te werken met jeugdzorg, welzijn en maatschappelijk werk. En ouderparticipatie serieus te nemen, maar er is wel nog veel te doen. Er waren kritische kanttekeningen en je hebt je best moeten doen om die verhalen te horen, maar zij waren er ook. Ik beschouw dat als een aansporing. Het moet nog beter kunnen.

Wat ook beter moet kunnen is het niveau van politiek debat. Zowel Pijlman (D'66) als Middel (PvdA) vonden het wel leuk om ieder op geheel eigen wijze de SP in de hoek te zetten. Het leek me nergens voor nodig, maar ja, er komen weer verkiezingen aan, hè.

(Overgenomen uit LSA Bewoners Berichten, nummer 44, februari 1999.)

Wij willen geen gif.

Ook, geen gedoogbrief

GEMEENTE UH...
De Duivel
in huis

Wij Friezen willen de...
Een stank over de
stad
L...
Oien

DANKEN
DE STANK

Gezondheid en Milieu in

door mevrouw José Höppener, Coördinator Meldpuntennetwerk Gezondheid en Milieu

Mijn inleiding is vooral bedoeld voor deelnemers uit het opbouwwerk, in het bijzonder de kerngroepen opbouwwerk gezondheid en milieu en andere betrokkenen vanuit het maatschappelijk initiatief. In mijn inleiding wil ik niet al te diep ingaan op al dan niet bewijsbare relatie tussen Gezondheidsproblemen en milieu. Dat kan in een andere context voor een speciaal in epidemiologie en toxicologie geïnteresseerd publiek. Ik wil de aanwezigen confronteren met enkele praktische onderwerpen en aspecten. Ik zal daarbij putten uit eigen ervaring en concrete voorbeelden. Het gaat hier meer over procedures, over steun aan burgers die zich machteloos voelen dan over wetenschappelijke bewijsvoering. Laten we de bewijslast, de statistische berekeningen over toeval of significantie maar even liggen voor een volgende bijeenkomst.

Over veilige normen, gevoelige groepen, de invloed van leefstijl en combinaties van blootstelling zijn ook de wetenschappelijk onderzoekers het nog lang niet eens.

De relatie tussen gezondheidsklachten in groepsverband en een bepaalde milieuvontreiniging is bijna niet te bewijzen. Maar er zijn wel bepaalde signalen die wijzen op een serieus probleem. En problemen moet je zo effectief mogelijk oplossen. Ik hoop dat de kennismaking niet vrijblijvend zal blijken. We moeten elkaar in de toekomst beter kunnen vinden, meer naar elkaar verwijzen, elkaars hulp vaker vragen, elkaars kwaliteiten en mogelijkheden uitbuiten.

Vier aspecten

- * Hoe herken je als opbouwwerker in een wijk een probleem? Waar moet je op letten, wat voor een soort problemen zou je tegen kunnen komen.
- * Wie zijn er, afgezien van wijkopbouwwerkers in staat om problemen te signaleren en hoe

verwijzen die organisaties naar elkaar.

- * Wat is de betekenis van het landelijk meldpuntennetwerk voor een wijk. Wat kan het meldpunt doen ter ondersteuning van de wijkvereniging of buurtgroep.
- * Belangrijker dan inventarisatie van problemen en knelpunten is achter de gezamenlijke aanpak om de problemen in een wijk op te lossen. Hoe gebruik je elkaars kennis en ervaring; welke procedures liggen voor de hand; hoe werk je samen.

Voorbeelden van milieu gezondheidsproblemen die opbouwwerkers in een wijk tegen kunnen komen als ze er alert op zijn:

- * Een woonbuurt onder de rook van een industrieterrein, soms met heel verschillende bedrijven: stof en stankoverlast vallen het eerste op. (praktijkvoorbeeld Doetinchem)
- * Een wijkje rond een ijzergieterij, een asfaltverwerker, een veevoerfabriek, een zg. eco-recyclingbedrijf.

- * Zich uitbreidende garages, een chemische wasserij, autospuiterijen, een houtverduurzamingsbedrijf, waarbij oplosmiddelen vrijkomen. Huizen worden vaak dicht op bedrijven gebouwd, of bedrijfjes worden groot en vragen nieuwe vergunningen aan.
- * De buurt ondervindt hinder van het stookgedrag van een bewoner, allesbrander-probleem.
- * Een afvalopslagplaats, slibverwerker, composteerbedrijf aan de rand van de wijk.
- * Huizen gebouwd vlak naast transformatorhuisjes, zendmasten, GSM telefoonpalen.
- * Burgers die last hebben van overmatig gebruik van bestrijdingsmiddelen in een wijk.
- * Bewoners van gerenoveerde woningen met slechte ventilatie of waar verkeerde bouwmaterialen zijn gebruikt.
- * Mensen in een bepaalde wijk hebben luchtwegklachten in verband met intensief verkeer.
- * Zware machines, koelinstallaties, verwarmingspompen die mensen ziek maken van laagfrequent geluid.
- * Wijken gebouwd op niet goed gesaneerde fabrieksterreinen. Moestuintjes, volkstuintjes op een terrein waar vroeger illegaal is gestort.

Dit zijn zomaar wat voorbeelden uit de meldingsregistratie van het Meldpunt Milieu en

zeer voorzichtig mee omgaan om niet het verwijt te krijgen 'je wekt onrust, je maakt mensen bang, gestressed en daardoor ziek' als je met burgers over gezondheidsrisico's praat.

Problemen herkennen

Ik put hierbij uit de meldingen van de databank van het Meldpunt; uit de praktijkvoorbeelden. Daarbij ben ik zeker niet volledig. Ieder meldpunt heeft zijn eigen verhalen. Mijn allereerste signaal kreeg ik zelf van een alerte opbouwwerker die aan de bel trok omdat kinderen in een nieuwbouwwijk, gebouwd op een mijnsteenbergrand, opvallend veel luchtwegklachten en concentratiestoornissen hadden. Hij was moedig genoeg om tot aan VROM door te dringen met zijn verhaal, bij de voormalige hoofdinspecteur Martin Vos. De wijk is uiteindelijk, na een lange lijdensweg gesaneerd. Een andere opbouwwerker, lid van LAMIGO betrok mij bij de acties tegen een geplande vuilverbrandingsoven in een dichtbevolkt gebied. Daar waren al veel kinderen én volwassenen die luchtwegklachten hadden. We verzamelden gegevens, betrokken huisartsen, professoren, juristen, ingenieurs, economen, een apotheker en een dierenarts en vooral burgers bij een grootschalige actie. De vuilverbrander werd uiteindelijk niet gebouwd.

We krijgen als meldpuntbeheerders signalen van huisartsen, van wijkverpleegkundigen, van vertrouwenspersonen als een dominee, pastores over kanker en kindersterfte. Er was ook een bezorgde begrafenisondernemer in dit verband. Ik herinner me drie gealarmeerde schooldirecteuren, twee leerkrachten, twee fysiotherapeuten, eenmaal een politieagent, drie keer een voedvrouw, meerdere malen artsen van consultatiebureau's, twee longartsen, diverse chirurgen, een neuroloog. Deze mensen gaven, meestal in bedekte termen en zelden in het openbaar aan, dat ze bezorgd waren. Maar als er niets te bewijzen valt wil men de burgers niet alarmeren.

In dit rijtje past ook de groep "boze moeders" en intermediaire organisaties die signalen van anderen aan het meldpuntennetwerk doorgeven. Denk aan Greenpeace, Natuur en Milieu, Milieudefensie, Milieudienst Rijnmond, een enkele milieufederatie, enkele milieuambtenaren, leden van een politieke partij. Men vraagt vooral aan ons: "Komt dit vaker voor?" Wat kunnen burgers doen om meer duidelijkheid te krijgen? Alerten burgers, die vermoeden dat er iets niet klopt, kunnen zelf gegevens verzamelen over gezondheidsklachten in hun wijk en zelf informatie zoe-

ken over de verdachte milieufactoren. Vervolgens kunnen ze een buurtcommissie vormen of wijkraad en om steun van deskundigen vragen.

Het Meldpuntennetwerk Milieu en Gezondheid

Het meldpunt is 5 jaar geleden als registratieproject ingediend bij VROM. Het had de ondertitel "Samenwerkingsproject Gezondheidsinstellingen en Milieuorganisaties".

We groeiden uit van project naar Stichting. Provinciaal is er nu een meldpuntbeheerder, soms submeldpunten. Er zijn een PR-commissie, wetenschappelijk adviseurs, nieuwsbrieven, maandelijkse bijeenkomsten. Ons belangrijkste instrument is de lap-top ten behoeve van de landelijke databank. We luisteren naar mensen, vangen signalen op en registreren die om trends te ontdekken. We vangen dus signalen op, maar doen zelf geen wetenschappelijk onderzoek. Daarvoor vragen we steun van onder andere wetenschapswinkels. Dit betreft een uitstekende samenwerking, maar we verwijzen mensen ook door naar de GGD-en, milieuroorganisaties en anderen. Zo gingen studenten van de LU Wageningen en de Medische faculteit Maastricht aan de slag met onze meldingen. De Laag Frequent Geluid werkgroep produceerde 3 rapportages. Er is een interdisciplinaire werkgroep allesbranders gestart. Er is internationale uitwisseling van informatie van bewonersgroepen rond afvalverbranding.

Drie provincies subsidiëren nu een meldpunt, o.a. voor begeleiding van groepen en inzet van de databank. Het meldpunt heeft een internetnieuwsbrief, geeft cahiers uit. De mensen in de wijk moeten hun kar zelf trekken, maar wij volgen de gebeurtenissen. Het blijft voor bewonersgroepen doorgaans heel moeilijk om bij de lokale bestuurders, bedrijven en woningbouwverenigingen iets te bereiken. Bewoners hebben daarbij steun nodig, bijvoorbeeld van opbouwwerkers.

Oplossingsgericht samenwerken

Wanneer er een of meerdere milieu- en gezondheidsproblemen in een wijk spelen en bewoners willen hun leefomgeving verbeteren, dan hebben ze de meeste kans op succes als ze zich verenigen in een wijk-commissie en beginnen met zoveel mogelijk informatie te verzamelen. Die eerste stap, het bundelen van krachten, is vaak het moeilijkste. Een wijkopbouwwerker kan hierbij een ondersteunende rol spelen. In dit

de wijk

Gezondheid. Het allerbelangrijkste is dat de klachten serieus worden genomen. Vindt uit of er meer mensen in dezelfde buurt onder vergelijkbare omstandigheden ook klachten hebben. Zoals na langdurige regen, bij een bepaalde windrichting, in een bepaald seizoen, alleen na het werken in de tuin of na het douchen, zwemmen, in het weekend? Soms blijken ook huisdieren reden tot zorg te geven. Een dierenarts bevestigt dat. Mensen praten niet snel over hoofdpijn, misselijkheid, zich moe voelen, eczeem. Vaak ontdekken ze bij toeval dat de burens dezelfde last ondervinden. Of naar aanleiding van een sterfgeval gaat men praten. Soms ook zijn het moeders bij de schoolpoort, die praten over astma-aanvallen, zich vaak herhalende bronchitis of concentratiestoornissen van hun kinderen. Als gezondheidsklachten opvallend vaak voorkomen, bij meerdere mensen onder vergelijkbare omstandigheden is alertheid geboden. Is er een probleem of vals alarm. Men moet hier

stadium worden ook vaak wetenschapswinkels, milieuoorganisaties en het meldpunten-netwerk of het steunpunt wonen ingeschakeld. Een tweede stap is het contact zoeken met verantwoordelijke bestuurders. Ook hier zouden opbouwwerkers een intermediaire rol kunnen vervullen. Vaak gaan burgers pas tot actie over als er opnieuw een vergunning wordt verleend, een bestemmingsplan gewijzigd, een situatie verandert in een toch al overbelast gebied. Bij de besluitvorming op gemeentelijk niveau worden economische belangen en werkgelegenheid vaak zwaarder gewogen dan hinder of gezondheidsrisico's voor de burgers. Er ontstaan controverses en conflicten, de pers wordt ingeschakeld om nader onderzoek af te dwingen. Voor gerechtelijke procedures kunnen burgers een beroep doen op een bureau voor rechtshulp. Het meldpunten-netwerk, maar ook het opbouwwerk kan aan de hand van ervaring met analoge situaties in andere gemeentes steun verlenen. We kunnen groepen naar elkaar verwijzen voor uitwisseling van gegevens. We helpen met het formuleren van de onderzoeksvraag. Jammer genoeg vraagt men vanuit een wijk doorgaans pas steun van derden, bijvoorbeeld van het meldpunten-netwerk, als het vertrouwen in de lokale bestuurders bijna

tot het nulpunt is gedaald. Er is dan eerst een lange weg te gaan voordat het vertrouwen is hersteld en men samen om de ronde tafel van het overleg kan plaatsnemen. Veel gemeenten hebben daar moeite mee. Burgerparticipatie moet nog groeien. En daar kunnen juist opbouwwerkers een centrale rol spelen.

Tot slot

De meldpuntbeheerders hopen dat deze dag het volgend jaar een vervolg heeft, waarbij de verschillende betrokken partijen hun ervaringen met het samenwerken opnieuw uitwisselen.

Over successen en teleurstellingen praten is niet genoeg. Ook dan moet de stem, het commentaar gehoord worden van de wijkverenigingen, van de bewonersgroepen, die onze hulp nodig hebben. In aanwezigheid van veel opbouwwerkers.

Deze inleiding werd gehouden tijdens de studiedag 'Milieu en Gezondheid in de wijk' die plaatsvond op 26 november jl. in Utrecht. De studiedag werd georganiseerd door de Landelijke Adviesgroep Milieugericht Opbouwwerk (LAMIGO) en het Netwerk Opbouwwerk en Gezondheid in samenwerking met het LCO, de Stichting Meldpunten-netwerk Milieu en Gezondheid en de wetenschapswinkel Biologie Utrecht. Wijkbewoners uit Doetinchem en een medisch milieukundige van de GGD Gelderland verzorgden ook inleidingen, daarnaast werden in workshops verschillende voorbeelden besproken van de rol van opbouwwerkers bij 'milieu en gezondheid in de wijk'. Het verslag van de studiedag kan worden besteld bij het LCO, vestiging Zwolle. Tel. 038-4232112 of Fax 038-42330714. Kosten f 12,50 (inclusief porto). Informatie over het Meldpunten-netwerk Milieu en Gezondheid kan worden verkregen bij José Höppener. Tel. 045-5710420. Email: gezonmil@worldonline.nl. Homepage: www.ecomarkt.nl.

On line

Eind januari openden tien Commissarissen van de Koningin de landelijke verkiezingswebsite www.provincies.nl. De site is een initiatief van de gezamenlijke provincies en wordt uitgevoerd door het Instituut voor Publiek en Politiek. Tot 1 april a.s. kunt u 24 per dag informatie opvragen over de werking van het provinciaal bestuur. Ook kunnen veel voorkomende vragen worden gesteld over verkiezingen. Bij iedere provincie vindt u de profielen van de deelnemende partijen; ook zijn alle kandidaten zoals ze op het stemformulier staan, on line gebracht. Door politieke kaarten is na te gaan in welke regio's de partijen een meer dan wel minder gemiddelde aanhang hadden bij de verkiezingen van 1991 en 1995; en ook welke partij destijds de grootste was en is in een gemeente.

Van tien provincies, Friesland en Groningen doen namelijk niet mee, kunt u partijprogramma's met elkaar vergelijken en krijgt u via de Stem Wijzer (test uw politieke voorkeur aan de hand van uw reactie op 20 stellingen) een persoonlijk 'stemadvies'. Het computerprogramma berekent welke partij het best bij u past.

Informatie: IPP Jochum de Graaf 020-5217678.

Jongeren

In het kader van de komende Statenverkiezingen is er door de provincie Noord-Holland een speciale jongerensite gemaakt. Op www.3maartnoord-holland.nl staat onder andere een presentatie van de partijen die aan de statenverkiezingen meedoen en een quiz waarmee je je politieke kennis kunt testen.

MO-Samenlevingsopbouw
Artw. nr. 10740
2501 WB Den Haag

Geen
Porto

→ maken
in, die de
kwijt zijn

ele en
ociaal cul-
o samen-
o sociaal
r,
igen,
tdaging
n het wel-
atsen en
r,
tigitige maat-
o culture-
o en staan
nten toe
rende
ragen uit
ingen
dzakelijke

→ fans

ontwikkeling. Zij richten zich op bewustwording, ontwikkeling en activering van mogelijkheden van mensen en groepen, die naar hun oordeel en naar het oordeel van anderen onvoldoende in de samenleving kunnen functioneren. Veranderingen in de samenleving werken door in het persoonlijk en sociaal leven en stellen eisen aan het vermogen van mensen zich daartoe tot tevredenheid van zichzelf en van anderen te verhouden. Met name het onvermogen en/of tekorten om dat te realiseren leiden tot vragen van individuen, groepen en samenleving en legitimeert de inzet van maatschappelijk werk en culturele en maatschappelijke vorming. Dit leidt tot de vaststelling, dat de werkwijze (methodiek en organisatie) en de positie, die professionals in het welzijnswerk innemen tussen verschillende factoren, voortdurend getoetst en bijgesteld moeten worden om verbinding te houden met de ontwikkelingen in de samenleving. Marktwerking, andere financieringsvormen en vraaggericht werken vereisen, dat het welzijnswerk anticipeert op ontwikkelingen en daarin positie kiest ten opzichte van de verschillende factoren: cliëntsysteem, aanbengers van de vraag, opdrachtgever(s), instelling(en) en financier(s).

Adriaansens, (decaan van het University College Utrecht en lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling) en professor dr. Willem Frijhoff (VU Amsterdam) over recente maatschappelijke trends en de extrapolatie van die trends naar de toekomst kwamen de trendstudies aan de beurt. Voor het Maatschappelijk werk sprak Nora van Riet (Hogeschool Amsterdam). Zij constateerde dat het MW meer curatief was geworden (dweilen met de kraan open). Als grote discussie- en aandachtspunten voor de toekomst signaleerde zij:

- * de relatie tussen instelling en werkers: afbakening in autonomie (met name van die van de werkers) moet meer worden besproken in de instelling.
- * het MW moet een bijdrage leveren aan maatschappelijk thematieken: bijvoorbeeld een rol vervullen in de bevordering van maatschappelijke participatie.
- * de ideologie van waaruit wordt gewerkt moet worden overdacht: wat is werken?, wat is 'erbij horen'?
- * de verhouding tussen efficiency en effectiviteit moet uitkristalliseren: efficiënt is niet altijd effectief en ongekeerd

Daarna kwam Marcel Spierts aan het woord met een inleiding getiteld:

- "Competentiebevordering als handelsmerk." In zijn verhaal ontleende hij vier maatschappelijke trends aan de CMV-toekomstverkenning 1) waar het werk op bedacht moet zijn:
- * Sociale infrastructuur: de aandacht voor de sociale infrastructuur is de laatste jaren gegroeid en zal naar verwachting nog verder toenemen. Zorg voor de sociale bindingen en de kwaliteit van de leefomgeving zullen hoog op de agenda blijven.
- * Cultuur en diversiteit: in een plurale samenleving spelen culturele diversiteit en allereerste verschillen tussen mensen nadrukkelijk een rol. Het vermogen om je te verplaatsen in de ander - zeker wanneer die van je verschilt - wint in onze geïndividualiseerde samenleving aan betekenis. Cultuureducatie en kunsteducatie kunnen hieraan een bijdrage leveren. Cultuuruitingen kunnen ons persoonlijk aanspreken en verbinden aan anderen en hun leefwereld. Het kritisch vermogen en het individuele bewustzijn kan erdoor aangescherpt worden, evenals het begrip voor het andere en de ander.
- * Vrije tijd en levensstijl: de gehele trend van de individualisering werkt op het terrein van de vrijetijd wellicht nog sterker door dan op andere levensterreinen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de verbreding van het vrijetijdrepertoire.
- * Levenslang leren: de noodzaak van algemene vorming wordt de laatste tijd weer sterker bepleit, terwijl er tevens meer aandacht is voor het buitenschoolse leren. De samenhang tussen participatieprocessen en leerprocessen wordt meer en meer benadrukt.

Dit leidt in zijn visie tot drie opdrachten voor CMV: Ruimte scheppen voor identiteitsvorming, blijf geven van sociaal ondernemerschap en het werken aan competentiebevordering.

Workshop

Na de lunch ging het gezelschap uiteen in vier parallelsessies met de onderwerpen:
* Empowerment van de maatschappelijk werker, een voorwaarde voor marktwerking in het maatschappelijk werk. Inleider: dr. Giel Hutschemaekers, hoofd afdeling Geestelijke Gezondheid van het Trimbos-instituut Utrecht.

stadium worden ook vaak wetenschapswinkels, milieuorganisaties en het meldpunten-netwerk of het steunpunt wonen ingeschakeld. Een tweede stap is het contact zoeken met verantwoordelijke bestuurders. Ook hier zouden opbouwwerkers een intermediaire rol kunnen vervullen. Vaak gaan burgers pas tot actie over als er opnieuw een vergunning wordt verleend, een bestemmingsplan gewijzigd, een situatie verandert in een toch al overbelast gebied. Bij de besluitvorming op gemeentelijk niveau worden economische belangen en werkgelegenheid vaak zwaarder gewogen dan hinder of gezondheidsrisico's voor de burgers. Er ontstaan controverses en conflicten, de pers wordt ingeschakeld om nader onderzoek af te dwingen. Voor gerechtelijke procedures kunnen burgers een beroep doen op een bureau voor rechtshulp. Het meldpunten-netwerk, maar ook het opbouwwerk kan aan de hand van ervaring met analoge situaties in andere gemeentes steun verlenen. We kunnen groepen naar elkaar verwijzen voor uitwisseling van gegevens. We helpen met het formuleren van de onderzoeksvraag. Jammer genoeg vraagt men vanuit een wijk doorgaans pas steun van derden, bijvoorbeeld van het meldpunten-netwerk, als het vertrouwen in de lokale bestuurders bijna

tot het r
een lang
wen is h
tafel van
gemeen
Burgerp
daar kur
trale rol

Tot slot

De meld
dag het
waarbij o
verschille
gen met
selen.
Over suc
niet gen
commen
verenigin
onze
hulp noc
veel opt

Samenlevingsopbouw

**Ik wil een
nieuwe
abonnee
aankleden:**

Naam nieuwe abonnee:

Adres:

Tel.nr.:

factuuradres:

Naam instelling:

Straatnaam:

Postcode:

Woonplaats:

Antwoordkaart

On line

Eind januari openden tien Commissarissen van de Koningin de landelijke verkiezingswebsite www.provincies.nl. De site is een initiatief van de gezamenlijke provincies en wordt uitgevoerd door het Instituut voor Publiek en Politiek. Tot 1 april as. kunt u 24 per dag informatie opvragen over de werking van het provinciaal bestuur. Ook kunnen veel voorkomende vragen worden gesteld over verkiezingen. Bij iedere provincie vindt u de profielen van de deelnemende partijen; ook zijn alle kandidaten zoals ze op het stemformulier staan, on line gebracht. Door politieke kaarten is na te gaan in welke regio's de partijen een meer dan wel minder gemiddelde aanhang hadden bij de verkiezingen van 1991 en 1995; en ook welke partij destijds de grootste was en is in een gemeente.

Van tien provincies, Friesland en Groningen doen namelijk niet mee, kunt u partijprogramma's met elkaar vergelijken en krijgt u via de Stem Wijzer (test uw politieke voorkeur aan de hand van uw reactie op 20 stellingen) een persoonlijk 'stemadvies'. Het computerprogramma berekent welke partij het best bij u past.

Informatie: IPP Jochum de Graaf 020-5217678.

Jongeren

In het kader van de komende Statenverkiezingen is er door de provincie Noord-Holland een speciale jongerensite gemaakt.

Op www.3maartnoord-holland.nl staat onder andere een presentatie van de partijen die aan de statenverkiezingen meedoen en een quiz waarmee je je politieke kennis kunt testen.

door Fenny Gerrits

Welzijn in de 21e eeuw

Hogeschool 's-Hertogenbosch

Onder die titel werd onlangs een congres georganiseerd door de Hogeschool 's-Hertogenbosch. Naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van de school werd vanaf het oprichtingsjaar 1973 vooruit gekeken naar 2023. Er werd een indrukwekkend programma gepresenteerd, met als ondertitel: "Perspectief en uitdaging voor opleiding en de praktijk van maatschappelijk werk en dienstverlening (MW&D) en culturele en maatschappelijke vorming (CMV). In dit kader moet (noodgedwongen) het meeste onbesproken blijven. Belangstellenden kunnen eventueel een kopie opvragen van de lezingen van de hele dag. (Zie onder.)

Congres inhoud

Ten behoeve van de bezoekers hebben de congresorganisatoren de inhoud alvast op een rijtje gezet. Hieronder volgt hun inleiding tot het programma:

Beroep en organisatie van maatschappelijk werk en dienstverlening en van culturele en maatschappelijke vorming zijn voortdurend in ontwikkeling. Zij richten zich op bewustwording, ontwikkeling en activering van mogelijkheden van mensen en groepen, die naar hun oordeel en naar het oordeel van anderen onvoldoende in de samenleving kunnen functioneren. Veranderingen in de samenleving werken door in het persoonlijk en sociaal leven en stellen eisen aan het vermogen van mensen zich daartoe tot tevredenheid van zichzelf en van anderen te verhouden. Met name het onvermogen en/of tekorten, om dat te realiseren leiden tot vragen van individuen, groepen en samenleving en legitimeert de inzet van maatschappelijk werk en culturele en maatschappelijke vorming. Dit leidt tot de vaststelling, dat de werkwijze (methodiek en organisatie) en de positie, die professionals in het welzijnswerk innemen tussen verschillende factoren, voortdurend getoetst en bijgesteld moeten worden om verbinding te houden met de ontwikkelingen in de samenleving.

Marktwerving, andere financieringsvormen en vraaggericht werken vereisen, dat het welzijnswerk anticipeert op ontwikkelingen en daarin positie kiest ten opzichte van de verschillende factoren: clientsysteem, aanbengers van de vraag, opdrachtgever(s), instelling(en) en financier(s).

Maatschappelijk werkers hebben te maken met vragen en tekorten van mensen, die de greep op hun leefomstandigheden kwijt zijn of dreigen te verliezen.

Het werk op het gebied van culturele en maatschappelijke vorming (oa. het sociaal cultureel werk) richt zich op groepen en samenlevingsverbanden, die activering op sociaal en cultureel functioneren behoeven. De beroepskrachten en de instellingen, waarin zij werken, staan voor de uitdaging om de maatschappelijke functie van het welzijnswerk in een perspectief te plaatsen en aan de samenleving te presenteren. De opleidingen leiden de toekomstige maatschappelijk werkers en werkers voor culturele en maatschappelijke vorming op en staan daarmee voor de opgave de studenten toe te rusten voor een steeds veranderende beroepspraktijk. Trendstudies en vragen uit de welzijnswerk leveren aanwijzingen voor toekomstig gewenste en noodzakelijke bekwaamheden van professionals:

Na inleidingen door professor dr. Hans Adriaansens, (decaan van het University College Utrecht en lid van de Raad voor Maatschappelijke Ontwikkeling) en professor dr. Willem Frijhoff (VU Amsterdam) over recente maatschappelijke trends en de extrapolatie van die trends naar de toekomst kwamen de trendstudies aan de beurt. Voor het Maatschappelijk werk sprak Nora van Riet (Hogeschool Amsterdam). Zij constateerde dat het MW meer curatief was geworden (dweilen met de kraan open). Als grote discussie- en aandachtspunten voor de toekomst signaleerde zij:

- * de relatie tussen instelling en werkers: afbakening in autonomie (met name van die van de werkers) moet meer worden besproken in de instelling.
- * het MW moet een bijdrage leveren aan maatschappelijk thematieken; bijvoorbeeld een rol vervullen in de bevordering van maatschappelijke participatie.
- * de ideologie van waaruit wordt gewerkt moet worden overdacht: wat is werken?, wat is 'erbij horen'?
- * de verhouding tussen efficiency en effectiviteit moet uitkristalliseren: efficiënt is niet altijd effectief en omgekeerd.

Daarna kwam Marcel Spierts aan het woord met een inleiding getiteld:

- "Competentiebevordering als handelsmerk." In zijn verhaal ontleende hij vier maatschappelijke trends aan de CMV-toekomstverkenning 1) waar het werk op bedacht moet zijn:
- * Sociale infrastructuur: de aandacht voor de sociale infrastructuur is de laatste jaren gegroeid en zal naar verwachting nog verder toenemen. Zorg voor de sociale bindingen en de kwaliteit van de leefomgeving zullen hoog op de agenda blijven.
- * Cultuur en diversiteit: in een plurale samenleving spelen culturele diversiteit en allereerste verschillen tussen mensen nadrukkelijk een rol. Het vermogen om je te verplaatsen in de ander - zeker wanneer die van je verschilt - wint in onze geïndividualiseerde samenleving aan betekenis. Cultuureducatie en kunsteducatie kunnen hieraan een bijdrage leveren. Cultuuruitingen kunnen ons persoonlijk aanspreken en verbinden aan anderen en hun leefwereld. Het kritisch vermogen en het individuele bewustzijn kan erdoor aangescherpt worden, evenals het begrip voor het andere en de ander.
- * Vrije tijd en levensstijl: de algehele trend van de individualisering werkt op het terrein van de vrijetijd wellicht nog sterker door dan op andere levenssterreinen. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de verbreding van het vrijetijdrepertoire.
- * Levenslang leren: de noodzaak van algemene vorming wordt de laatste tijd weer sterker bepleit, terwijl er tevens meer aandacht is voor het buitenschoolse leren. De samenhang tussen participatieprocessen en leerprocessen wordt meer en meer benadrukt.

Dit leidt in zijn visie tot drie opdrachten voor CMV: Ruimte scheppen voor identiteitsvorming, blijf geven van sociaal ondernemerschap en het werken aan competentiebevordering.

Workshop

Na de lunch ging het gezelschap uiteen in vier parallelsessies met de onderwerpen:

- * Empowerment van de maatschappelijk werker, een voorwaarde voor marktwerking in het maatschappelijk werk. Inleider: dr. Giel Hutschemaekers, hoofd afdeling Geestelijke Gezondheid van het Trimbos-instituut Utrecht.

* Marktwerking en beroepsethiek, een dilemma, een uitdaging of een bedreiging voor het welzijnswerk. Inleidster: drs. Anja Klomps, senior beleidsonderzoeker (IVA Tilburg).

* Sociale cohesie, de nieuwe dimensie voor culturele en maatschappelijke vorming (het sociaal cultureel werk, opbouwwerk, buurtwerk etc.). Inleider: dr. Hans van Ewijk, plv. directeur NIZW.

* Diversiteit, de meerwaarde van overeenkomsten en verschillen in een multi-culturele samenleving en de bevordering van associatief individualisme. Inleidster: Wilma Westers, senior consultant Isis Utrecht

Mijn voorkeur ging uit naar het bijwonen van workshop 3. In die workshop traden als opposanten Frans Berkers (Haagse Hogeschool) en drs. Nico de Jong (directeur De Twern, Tilburg) op, respectievelijk vanuit de opleiding en de praktijk. Het debat zou worden gevoerd aan de hand van drie stellingen, gemaakt door Hans van Ewijk. Alvorens op de stellingen in te gaan hield hij een korte inleiding.

Volgens hem is het NIZW 'geboren uit vernieuwing'. Het is een instituut voor innovatie, informatie en dienstverlening aan de sector. Sinds de dagen van Brinkman heerst bij de overheid een tendens tot 'Management by speech', voorbeelden zijn Sociale Vernieuwing, Sociale Cohesie ed. Er moet echter vooral op lokaal niveau een sociaal beleid worden gevoerd. De kern van dat beleid is het werken aan integratie of reïntegratie in of naar leefverbanden.

Vroeger was het welzijnswerk een soort schuilplek of een alternatief voor een geregelde samenleving. Nu moet er echter gewerkt worden aan de sociale infrastructuur teneinde die integratie tot stand te brengen op wijkniveau.

Het sociaal beleid verschuift daarmee van het welzijnswerk naar andere disciplines, het is een thema voor meerdere professionals. Na de ontkokering van de werksoorten is nu de ontkokering van beroepen aan de orde. De aanpak moet meer themagericht worden. Zaken als de indicatie-stelling in de zorg, het benoemen van een regie-functie en het zoeken van informatie via monitoren kunnen leerzaam zijn voor het welzijnswerk in de wijk. Dat leidt tot stelling 1.

* De basis van doeltreffend welzijnswerk is een gebiedsgebonden aanbod van basisvoorzieningen (waaronder ook zorg), trajecten en permanente betrokkenheid. Als het welzijnswerk volgens deze stelling zou worden gestructureerd zou dat volgens Van Ewijk grote consequenties hebben voor de stroomlijning en financiering van de zorg. Het lokaal sociaal beleid is volgens hem de

kern van het CMV. Er moet worden gekomen tot een standaardaanbod van zorg en welzijn.

In de navolgende discussie is aan Hans van Ewijk enige malen uitdrukkelijk gevraagd naar de rol van de 'cliënten' of liever gezegd bewoners van de wijk. Is het niet zo dat bewoners zelf in ruime mate betrokken moeten zijn bij de vorming van welzijnsvoorzieningen in hun eigen wijk, als ze die al niet zelf initiëren? Ook Frans Berkers als opposant benadrukte het belang van cultuur als middel voor mensen om zich te emanciperen en te leren articuleren. Zelf zat ik meer op de lijn van het democratisch gehalte dat voorzieningen in mijn ogen moeten hebben. Als het gaat om zorg kunnen mensen zich gemakkelijker laten adviseren door beroepskrachten, als het gaat om welzijn is het eigen initiatief de motor voor mensen om zich in te zetten. Iets van dezelfde strekking merkte Nico de Jong op: hij liet weten dat uit tellingen in Tilburg is gebleken dat ongeveer 24 % van de wijkbewoners regelmatig in het wijkgebouw bezig zijn met recreëren, cursussen volgen, ontmoeting, belangenbehartiging en allerlei andere activiteiten. Dit mede dank zij de mogelijkheid voor mensen om zelf activiteiten te ontplooiën.

In de discussie werd niet geheel duidelijk hoe Hans van Ewijk hier over dacht. Bij ons bleef de indruk bestaan dat 'welzijn' hier over dezelfde kam werd geschoren als 'zorg'.

De andere twee stellingen konden helaas niet worden bediscussieerd vanwege tijdgebrek. Ik geef ze hieronder weer:

2. De sterk projectgerichte aanpak van welzijnswerk in Nederland heeft ertoe geleid dat de noodzakelijke permanente verbinding met buitengesloten groepen en individuen verloren is gegaan.
3. De aandacht van het sociaal werk heeft zich ten onrechte verplaatst naar het tot standbrengen van een voorzieningenstelsel in plaats van een kerntaak: de binding tot standbrengen tussen mensen en de mensen en de omgeving.

Hoe kun je als professional 'verbindingen maken' als je er bij het professioneel handelen constant vanuit gaat dat de professional initiatieven moet nemen, als je verwacht dat een welzijnsbasisvoorziening zich op de tekentafel laat vormgeven. Dit duidt op een klinische kijk op welzijnswerk: sociaal cultureel werk, opbouwwerk, buurtwerk en dergelijke. Vandaar dat ik hier zou willen spreken van de 'verzorgelijking' van het welzijnswerk.

Op 9 december jl. vond in Amersfoort een bijeenkomst plaats, door het NIZW georganiseerd, waar Hans van Ewijk uitgebreid

zijn visie, dit keer met name op het sociaal cultureel werk, neerlegde. Een citaat:

"Het is een positieve ontwikkeling dat er meer aandacht is voor het sociale. Om het sociale vorm te geven, zien we een aantal elkaar doorkruisende benaderingen. De laatste jaren is het accent verlegd naar een thematische en programmatische benadering. De politiek voelt weinig voor een onderhoudsdispositie van bestaande voorzieningen en switcht naar een aanpak op doorsnijden-de onderwerpen als veiligheid, leefbaarheid, participatie, integratie en opvoedingsondersteuning. Terwijl de aandacht voor deze brede thematische benaderingen toeneemt, dreigt de aandacht voor de specifieke sectoren en werksoorten af te nemen. Het sociale wordt niet meer één op één gezien met de sociale sector, laat staan met welzijnswerk of sociaal cultureel werk.

Een manifest probleem is hoe thema's om te zetten in realistische acties. Dit is de uitdaging voor ons werk in de komende tijd. Kunnen wij politieke thema's vertalen in gerichte programma's of roepen we alleen: geef ons extra geld voor ons buurthuis, ons opbouwwerk, ons jongerencentrum en uw probleem zal afnemen. De vertaalkracht van het sociaal cultureel werk zal sterker moeten worden." 2)

In vervolg van zijn betoog pleit Van Ewijk dan voor verdere deprofiëring in de sector en constateert dat de sector zich internationaal zou kunnen spiegelen aan de Engelse situatie, waarin allerlei in Nederland tot dusverre uitgesplitste beroepen samenvloeien in het beroep 'social worker'. In dit concept bestaat er één opleidingstraject waarbinnen mensen zich kunnen specialiseren op thema's die alvorens vorm te geven aan hun functie in de sociale sector. Ook het idee dat verdere deprofiëring nodig is voor het werk om te kunnen overleven speelt hier een rol, aangezien het werk voor de politiek aan herkenbaarheid wint als de opsplitsingen overboord gezet worden.

Opbouwwerk

Het is jammer, maar wat voor het maatschappelijk werk en eventueel delen van het sociaal cultureel werk zou gelden, kan in ieder geval niet gelden voor het opbouwwerk. In het opbouwwerk is niet het probleem van 'hoe thema's om te zetten in realistische acties' manifest. De vertaalslag wordt daar van oudsher anders gemaakt, namelijk: hoe behoeften van mensen om te zetten in realistische acties. Om die vertaalslag te kunnen maken is veel vertaalkracht nodig, maar dan zullen CMV-ers een andere taal moeten leren dan die van de politiek en

het beleid. Professionals zullen moeten leren (deels ongearticuleerde) behoeften en ambities van burgers te vertalen in initiatieven. Dit werken vanuit en voor de doelgroep heeft na de oorlog lange tijd bestaan en op vele plaatsen ook z'n bestaansrecht bewezen. Jan Willem Duyvendak, de andere spreker op 9 december verwoordde het zo: "(...) er is immers sprake geweest van een grote mate van continuïteit in de praktijk van het SCW, terwijl vooral de maatschappelijke en politieke waardering aan aan grote, al te grote schommelingen onderhevig zijn geweest. En daardoor lijkt het, voor buitenstaanders, alsof het SCW zelf zich even wispelturig heeft ontwikkeld als de politieke conjunctuur in het denken over het welzijns-werk (of als die term niet meer mag, het sociaal werk)."³

Als werkers de wensen van de wijkbewoners hebben omgezet in voornemens tot het nemen van concrete initiatieven, wordt pas overgegaan tot inventarisatie van de beleidsmatige (on)mogelijkheden. En dan is er inderdaad ook veel vertaalkracht nodig om de twee bewegingen (van bovenaf en van onderop) op elkaar aan te laten sluiten op bevredigende wijze. Professionals gaan dan niet 'roepen' dat ze meer geld nodig hebben om voorzieningen in stand te houden, maar dan zouden burgers hun wens tot behoud, uitbreiding etc. van voorzieningen moeten uitspreken. Dit laatste kan alleen

maar als het welzijns-werk zodanig aansluit op de wensen en behoeften van mensen dat mensen voorzieningen als 'van henzelf' gaan beschouwen.

Die ruimte voor burgers, ook als consumenten van welzijn mis ik in het betoog van Van Ewijk volledig. De burger is in zijn visie impliciet een voortdurend 'lijdend voorwerp' waarmee overigens uiteindelijk 'solidair' moet worden omgegaan. Maar de crux van het opbouwwerk is nu juist om de burger tot handelend subject te maken, juist als er belangrijke barrières op sociaal gebied (allerlei vormen van achterstand) bestaan. Het bewustzijn dat men een 'subject' is, is een noodzakelijke voorwaarde om te kunnen participeren, op welke wijze dan ook. Het is immers dit bewustzijn dat ook toelaat om te bepalen of er aan bevordering van competenties moet worden gewerkt. Die bevordering van competenties van burgers is de centrale agogische opdracht van het opbouwwerk. In mijn ogen ligt daar de belangrijkste uitdaging van het werk in de toekomst, aangezien de praktijk leert dat daar nog veel werk te verrichten valt. Zolang er binnen het 'welzijns-establishment' (NIZW, VOG ed.) blijkbaar weinig aandacht wordt geschonken aan dit fundamentele aspect van het werk, is praten over (de)profilering, opleidingen en politieke legitimatie zinledig want 'besides the point'.

Frans Berkers voegt daar nog aan toe dat cultuur daar een cruciale rol bij kan spelen: de culturele bewustwording van mensen, de ontwikkeling van culturele waarden en het inter-culturele leren duiden en waarderen. Zie pagina 30.

- 1) Vincent de Waal, ed., Diversiteit in samenhang. Toekomstverkenning Culturele en Maatschappelijke Vorming. (In opdracht van het Landelijk project Gemeenschappelijke Opleidingskwalificaties CMV.)
- 2) Getypte tekst van de lezing van Hans van Ewijk op 9 december 1998. (Met dank aan Paul Vlaar.)
- 3) Getypte tekst van de lezing van Jan Willem Duyvendak op 9 december 1998. (Met dank aan Paul Vlaar.)

Voor een kopie van de lezingen van het congres 'Welzijn in de 21e eeuw' kunt u bellen met:
Hogeschool 's-Hertogenbosch,
Harry Groenland, tel. 073-6295280.
Het verslag van de bijeenkomst over het SCW, georganiseerd door het NIZW in Amersfoort is in de maak en kan te zijner tijd worden opgevraagd bij:
NIZW, Paul Vlaar, tel. 030-2306311.

□

Maatjesprojecten

KLVMA organiseert congres over de theorie en praktijk van maatjesprojecten. De KLVMA, Instituut voor onderzoek, ontwikkeling en advies inzake maatschappelijke activering, organiseert op 24 maart in congressentrum De Eenhoorn te Amersfoort het congres 'Vriendschap op maat'. Tijdens het congres wordt stilgestaan bij de theorie en de praktijk van het maatjesconcept. Sprekers zijn Joachhim Duyndam, universitair docent aan de Universiteit voor Humanistiek, Margriet-Marie Govaart, coördinator van het programma Vrijwilligers bij het NIZW en Andries Baart, hoogleraar Opbouw- en Activeringswerk aan de Katholieke Theologische Universiteit te Utrecht.

In Nederland lopen talrijke maatjesprojecten voor de meest uiteenlopende doelgroepen, zoals buddyprojecten, het HomeStart-pro-

ject en de Vriendendiensten. Het Supportproject organiseert maatjescontacten voor mensen die om wat voor reden dan ook een dergelijk contact zelf niet leggen, terwijl ze er wel behoefte aan hebben: thuisloze jongeren, tienermoeders, jongeren in de hulpverlening en risicogezinnen. Daarnaast voorziet het project in het organiseren van lotgenoten-contact. In het Supportproject draait het steeds om de behoeften van de mensen om wie het gaat en om het versterken van hun mogelijkheden en talenten.

Tijdens het congres wordt tevens het boek 'Vriendschap op maat' gepresenteerd. In het boek wordt een aantal maatjesprojecten beschreven en wordt het maatjesconcept nader uitgediept. De eerste exemplaren van de bundel worden aangeboden aan Ineke Bakker, algemeen secretaris van de Raad van Kerken, en Eddy Engelsman, directeur

Jeugdbeleid van de Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport. In de lunchpauze verzorgen vijf organisaties een stand over het maatjesproject dat zij uitvoeren. Kosten van deelname: f 185,-. Bij deze prijs zijn alle consumpties en de bundel 'Vriendschap op maat' inbegrepen. De ontwikkeling en organisatie van de dag zijn mede in handen van de Thomas More Academie.

Voor meer informatie en aanmelding kunt u contact opnemen via:
tel: 024-361 55 55
of fax: 024 361 20 41
E-mail: ThomasMore@dum.kun.nl.

□

Sociale cohesie

de nieuwe dimensie voor culturele en maatschappelijke vorming

door Frans Berkiers, docent Hogeschool Den Haag

“Versterking van de sociale cohesie is momenteel het antwoord van politici, welzijnswerkers en sociale wetenschappers op doorgeschoten individualisering en de erosie van samenbindende kaders als kerk, werk, buurt en familie. Volgens minister Ritzen moet het onderwijs in toenemende mate het cement van de samenleving vormen, zoals in New York, waar community-scholen als “brandpunt” van de buurt fungeren. De Brede Basisschool “Combinatie 70” en buurthuis “De Open Haard” in Rotterdam hebben hun werkerrein de laatste jaren voortvarend uitgebreid. Samen met partners of bondgenoten functioneren zij als “hart van de buurt”. Wie neemt de regierol op zich: de gemeente, de school of de welzijnsinstelling? Zijn basisscholen de buurthuizen van de toekomst?” Zo begint Kees Neeffes zijn artikel in *Zorg en Welzijn* van 26 juni 1998. In de ondertitel van het artikel gebruikt nog een ander begrip op, dat steeds opduikt wanneer men het heeft over (sociale) cohesie: samenhang.

Cement en specie

In zijn toespraak op de vakconferentie opbouwwerk (november 1996) over het thema sociale cohesie maakte de kersverse hoogleraar opbouwwerk, Jan Willem Duyvendak een onderscheid tussen cement en specie. Daarbij noemt hij het bindmiddel tussen groepen cement en de kleeftkracht tussen groepen specie. Bij deze laatste gaat het om een wij-identiteit, om de motieven van individuen om een groep, een gemeenschap te vormen of om zich individueel tot een gemeenschap te bekennen. ‘Samen dingen doen, samen handelen gebeurt op grond van een collectieve identiteit, op grond van gelijklopende opvattingen, een gezamenlijk geloof, een gedeelde geschiedenis, een gemeenschappelijke moraal, een zelfde land van herkomst; maar ook door een gezamenlijke vijand, door collectieve verdrijving uit een land, door een geschiedenis van zondebok-zijn en door permanente buitensluiting en discriminatie. Er zijn dus heel veel verschillende redenen die mensen tot gezamenlijk handelen en tot gemeenschapsvorming motiveren.’ Wat Duyvendak hiermee impliciet aan de orde stelt is het vraagstuk van de integratie van individuen en/of groepen in de samen-

ving en daarmee dat van de assimilatie van culturen. Dan maakt hij de overgang van de cohesie in groepen, de specie, naar de samenhang tussen groepen, het cement. ‘Wanneer we nadenken over een evenwichtige verhouding tussen interne groepscohesie en samenhang tussen groepen, dan vallen twee uitersten af: enerzijds de situatie waarin sprake is van zeer sterke groepsidentiteiten die zich in oppositie tot de bredere samenleving ontwikkelen en aldus tot zeer zwakke schakels met de buitenwereld leiden; anderzijds de situatie dat groepen en instituties nauwelijks meer identiteit en kleeftkracht hebben, waardoor een situatie van anomie ontstaat: dat niemand meer met iemand iets heeft of deelt. Daartussen ligt, wat mij betreft, ergens het ideaalbeeld van open groepen en instellingen, waaraan mensen identiteit ontlenuen, maar die hen ook stimuleren om verbanden met anderen te leggen. Sterker nog, zij zorgen voor een eigen culturele identiteit als basis en vormen een springplank voor culturele mobiliteit.’ Bij cement gaat het om ‘dwarsverbanden tussen groepen die moeten zorgen voor de noodzakelijke openheid en overloop’ en dus om ‘de omgang met verschillen’. Dat omgaan met verschillen, met uiteenlopende collectieve identiteiten, dat vindt hij belangrijk om mensen aan te leren. Daarvoor is nodig, dat mensen elkaar ontmoeten. ‘Het aanmaken van sociaal cement betekent dus het opzetten van gezamenlijke activiteiten. Hierin worden mensen enerzijds aangesproken op gemeenschappelijke belangen; niet op wat mensen onderscheidt maar op wat hen mogelijkwerwijs bij elkaar brengt. (...) Het zijn deze groep overstijgende elementen die voor een onderlinge band tussen heel verschillende mensen kunnen zorgen. Maar dit veronderstelt een minimale belangstelling voor anderen; het kunnen zien van anderen als speelkameraad, als bondgenoot of als leeftijdgenoot.’ Wanneer wij in de laatmoderne samenleving aan sociale cohesie willen werken, dan betekent dat een vermaatschappelijking van onderop. Mensen worden gestimuleerd om zich individueel aan groepen en via die groepen/gemeenschappen aan de samenleving te binden. Individuen en groepen worden uitgedaagd zich voor elkaar open te stellen, met elkaar verbindingen aan te gaan, om verantwoordelijkheid te dragen

voor het publieke leven, om in samenwerking de samenleving te beheren en te besturen.

Volgens Duyvendak is daarvoor nodig dat mensen elkaar ontmoeten en gezamenlijke activiteiten opzetten met erkenning van de verschillen. Voor de professionals die in deze processen individuen, groepen, organisaties en gemeenschappen daarbij willen ondersteunen, hebben twee taken: opsporen wat mensen bindt en vaststellen wat de spelregels zijn voor het oplossen en kanaliseren van conflicten, voor wat mensen scheidt.

In dit werken aan sociale samenhang, aan sociale binding en verantwoordelijkheid spelen identiteiten en identiteitsvorming een belangrijke rol. Dan gaat het om betekenisverlening en zingeving, om communicatie en zich uitdrukken, om de culturele dimensie van de sociale omgangsvormen. Daarbij zouden “met name bepaalde instellingen in de buurt (...) een dragende rol moeten spelen bij dit werken aan sociale cohesie: het zouden plekken moeten zijn waar mensen van verschillende origine elkaar op een alledaagse basis treffen. Dat zouden dus moeten zijn, de sportclub, het buurthuis, of de bibliotheek.’

Samenhang

“In de risico-maatschappij met zijn reflexieve modernisering, zoals onze laatmoderne samenleving ook wel wordt aangeduid, worden de moderne nomaden geconfronteerd met grote verschuivingen in maatschappelijke structuren en instituties, in verhalen over de wereld en in alledaagse levenspraktijken. Reeds lang bestaande verbanden verdwijnen, worden vervangen door andere en dit dwingt de individuen tot heroriëntatie en een vernieuwde inrichting van hun leven en bestaan. Wat niet voor mogelijk werd geacht, blijkt ineens werkelijkheid, de relatie tussen oorzaken en gevolgen lijkt zich steeds te wijzigen. Fragmentatie en differentiatie alom, elk verband lijkt zoek. Deze onoverzichtelijkheid vraagt om samenhang.” Zo schrijf ik in een artikel over maatschappelijke competenties die door individuen, groepen, organisaties en gemeenschappen ontwikkeld zouden moeten worden als antwoord op de problemen en uitdagingen van deze tijd. Als het in deze context over samenhang gaat, dan

bedoel ik zowel de specifieke constellatie van maatschappelijke structuren en praktijken met hun logica's als het verband dat de individuen, gegeven die structuren, in hun bestaan en leven aanbrengen.

Samenhang is geen statisch begrip, dat wil zeggen: het is geen toestand die voor altijd gegeven is. Het is veeleer een begrip, waar in het dynamische van verbandingen tot uiting komt. Samenhang komt tot stand door steeds opnieuw specifieke levenspraktijken op elkaar te betrekken, door verbandingen te maken, door constructie-arbeid: het creëren van samenhang. Dit vergt een specifieke denkwijze: de sociologische fantasie. Het menselijke vermogen of de bekwaamheid om samenhang te creëren en zien heb ik het associatievermogen genoemd. Associatie in de betekenis van maatschap vindt zijn oorsprong in het Latijnse *ad socius*: tot vriend, tot maat maken. De fantasie, opgevat als associatievermogen, stelt de mens in staat om verbandingen te leggen, om zaken bijeen te brengen en ze als gelijkwaardige elementen aan elkaar te knopen. De fantasie verbindt in tegenstelling tot het verstand, dat met name verticaal te werk gaat, hoofdzakelijk horizontaal.

In een plurale samenleving, waarin diversiteit en verschillen nadrukkelijk gelden, kan er door de mensen alleen iets gemeenschappelijks worden ontwikkeld wanneer zij dat construeren vanuit het specifieke en met behoud van de verschillen. Het gemeenschappelijke, wellicht het algemene, moet het specifieke niet ongedaan maken, maar zich manifesteren in het specifieke. Het onderdeel over die verschillen wordt geen vooroordeel of veroordeling die uitsluit, wanneer het gekoppeld is aan een scherpzinnige waarneming die tegelijkertijd scheidt en bindt, globaliseert en nuanceert. De verbanding, de bemiddeling tussen waarnemen en oordelen ligt in het vermogen om zich in de ander te verplaatsen: het inlevingsvermogen. Dit komt het best tot gelding wanneer het oordeel even wordt opgeschort en de waarneming zich scherp stelt op het specifieke, op het eigene van het vreemde scherp stelt. Het zijn de details, de nuances die er dan toe doen.

In de laatmoderne samenleving verliezen mensen herhaaldelijk hun oriëntaties en is de onteigening van het ervarings- en oordeelsvermogen dikwijls niet te ontlopen. Ter verduidelijking van deze thematiek doe ik een beroep op een volksverhaal van eeuwen her.

De wolf en de zeven geitjes

Over het onderscheidingsvermogen. Ik wil u het sprookje van de wolf en de zeven geitjes

in herinnering roepen. De jonge geiten worden door hun moeder gewaarschuwd voor hetgeen dreigt. Door te wijzen op de zwarte poten en de zware stem van de wolf doet zij in haar waarschuwing een beroep op de ogen en oren van de jonge geiten. Het verloop van het sprookje kent u ongetwijfeld. De wolf neemt de geitjes in het ootje door met meel zijn poot wit te maken en met krijt zijn stem zacht. Eenmaal binnengelaten vreet hij ze met huid en haar op. De afloop van dit drama is ook bekend: bij haar thuiskomst hoort de oude geit het hele verhaal van het jongste geitje, dat in zich in de klok had verstoppt (was het zo bij de tijd, dat het verhaal kon doen?). De wolf wordt opgespoord, de geit snijdt zijn buik open en bevrijdt haar kinderen. Met een buik vol keien verdrinkt de wolf in de bron en de zeven geitjes maken een rondedans van vreugde.

Waarschuwing mislukt, bevrijding gelukt, maar is er ook iets van geleerd?

Wat is de zeven geitjes overkomen, dat zij in confrontatie met de wolf niet meer in staat waren om zijn ware aard te onderscheiden van zijn bedrieglijk en verleidelijk voorkomen? Welke onteigeningsprocessen hebben er plaatsgevonden, zodat bij het onderscheid in goed en kwaad nog maar op twee zintuigen, horen en zien, een beroep kan worden gedaan. Waar zijn hun tast-, reuk- en smaakzintuig gebleven? Je zou toch zeggen dat voor jonge geiten de nestgeur nog zo vers is, dat zij een wolf op meters afstand moeten kunnen ruiken. Het vreemde dat bedreigend overkomt, aanraken en ervan proeven, daar is moed voor nodig. Maar het aangaan van zo'n beproeving geeft je wellicht meer zekerheid in waarneming en oordeel.

Wat is er met de menselijke zintuigen gebeurd? Wat overkomt vandaag de dag het menselijk onderscheidingsvermogen, opgevat als een combinatie van waarnemen, inleven en oordelen? Hebben mensen ten tijde van de risico-maatschappij nu niet juist vermogens nodig voor adequaat waarnemen, ervaren en oordelen? En geldt dat al niet helemaal, wanneer elk individu de zware taak krijgt opgelegd om 'het planbureau' van de eigen levensloop, het eigen levensverhaal en de eigen identiteit te worden, wanneer groepen en gemeenschappen noodgedwongen met elkaar moeten samenleven. Zij zullen verschillen moeten accepteren en er op een zodanige manier mee moeten omgaan, dat hiërarchie en uitsluiting ongedaan worden gemaakt en horizontale, communicatieve verbandingen tot stand komen. Als individuen en groepen zo met de verschillen willen omgaan, dan hebben zij in de interacties met anderen niet alleen

vermogens nodig om waar te nemen, zich in te leven en te oordelen, maar vooral ook vermogens om zich communicatief adequaat en identiteitsversterkend uit te drukken. Ik doel hier op de menselijke bekwaamheden om zich uit te drukken en te communiceren en vooral op de competenties om expressie en communicatie met elkaar in verband te brengen.

Communicatie en expressie

Om zich in zeer uiteenlopende interacties staande te houden en hun eigen identiteit te ontwikkelen hebben mensen tegenwoordig niet alleen een verfijnd onderscheidingsvermogen nodig, maar moeten zij ook in staat zijn om uting te geven aan, om uit te drukken wat hen beweegt. Ten tijde van de reflexieve modernisering wordt steeds meer van hen geëist, dat zij naar anderen en naar allerlei maatschappelijke systemen kenbaar maken wat zij willen en vinden en vooral waarom zij iets doen, welke keuzes zij maken. Zij moeten naar buiten toe zichtbaar, hoorbaar, tastbaar en wellicht in sommige gevallen ook vooral ruikbaar en proefbaar maken wat hen bezielt, wat hen raakt, wat hun belang is, waar zij belangstelling voor hebben. De samenleving reikt hen daarvoor uitdrukkingsvormen aan, maar door de machtsverhoudingen zijn die niet voor elke maatschappelijke groepering even geschikt om haar verlangens, haar wensen, haar motieven, haar belangen, haar praktijken te articuleren. In deze articulatieprocessen maken mensen een eigen gebruik van de bestaande uitdrukkingsvormen en ontwikkelen zij nieuwe.

Representatie en verantwoording

In interactie en communicatie met anderen en met de maatschappelijke instituties behoeven individuen, groepen en gemeenschappen het vermogen om zichzelf of zijn rol te representeren. Men moet kunnen inschatten wat in dat verband wel en niet relevant is. Het gaat hier om het vermogen tot representatie. Je kunt uitdrukking geven aan jouw keuzes, wensen en visies, jouw belangen en belangstelling. Tegelijkertijd zit daar nog een ander principe aan vast, dat in de communicatie tussen en essentieel belang is: de verantwoording. Dat wil zeggen: vanuit een betrokkenheid op de gemeenschap, zorg voor en solidariteit met de ander maatschappelijke verantwoordelijkheid dragen en je voor dat handelen in alle openbaarheid te verantwoorden.

Al hetgeen ik hierboven heb gezegd over maatschappelijke samenhang en de competenties van mensen ontleen ik aan mijn artikel "De bagage van de moderne nomade.

Over competenties, vormingswerk en professionaliteit," in: Michielse/Vertegaal (red), *De moderne nomade en zijn bagage*.

Vormingswerk in een geïndividualiseerde samenleving. (NIVON Amsterdam 1997.- Het is tegen deze achtergrond dat ik reageerde op de stellingen van Van Ewijk en zijn mondelinge toelichting daarop. (Achteraf blijkt dat hij deze gedachten ook in een publicatie heeft verwoord: Grenzeloze sociale discussies. Nederlands sociaal beleid in het licht van internationale debatten, in: *Tijdschrift voor de Sociale Sector*, nr 10 (okt. 1998).

1) Als vertegenwoordiger van het NIZW heeft hij in zijn spreken over het welzijns- werk en in het bijzonder het sociaal-cultureel werk en opbouwwerk, zijn voorbeelden en formuleringen overwegend, zo niet uitsluitend gekozen uit de sfeer van de zorg. En hij legt zozeer de nadruk op het sociale karakter van het werk, dat in het werken aan cohesie, aan maatschappelijke samenhang van onderop en met behoud van de verschillen de naar mijn inziens belangrijke culturele dimensie volstrekt verdwijnt.

2) Binnen dat sociale werk legt hij sterk de nadruk op de voorzieningen die door het welzijns- of wijk- of buurtniveau worden aangeboden. Hij lijkt te redeneren vanuit een benadering waarbij alleen sprake is van interventie; de ondersteuning van initiatief van onderop en zelforganisatie verdwijnt. Hij benadrukt naar mijn mening veel te weinig

de praktijken van de mensen zelf, waarmee zij hun samenleving vormgeven.

3) Wat mij wel aanspreekt in zijn stellingen en wat volgens mij ook heel belangrijk is voor werkveld en opleiding, is de nadruk die Van Ewijk legt op betrokkenheid, op de permanente verbinding met deelnemende groepen en individuen, op het werken met mensen als de kern van agogische beroepen, die naar hun wezen normatief zijn. Maar zijn uitwerking daarvan brengt mij bij mijn vierde commentaar.

4) In het licht van stelling 2 kan de formulering in stelling 3 "de binding tot stand brengen tussen mensen en de mensen en de omgeving", alleen maar gelezen worden als de "verbinding met buitengesloten en individuen". In zijn oratie heeft Duyvendak goed aangegeven dat het intermediairschap van de CMV-er, hier in het bijzonder de sociaal-cultureel werker en opbouwwerker alleen maar kan slagen als de professional niet alleen met degenen werkt die hij ondersteunt, maar ook met degenen die in hun omgeving verkeren en zich op een bepaalde manier tot de ondersteunde groepen verhouden. Het gaat in het moderne welzijns- werk om de organisatie van zowel de niet-koopkrachtige als koopkrachtige vraag, het gaat om combinaties en verbindingen tussen diverse actoren, waarbij de werker in zijn ondersteuningsarbeid niet één kant kan uitsluiten.

5) Tot slot ben ik het niet met hem eens, dat het onderscheid tussen maatschappelijk werk, sociaal-pedagogische hulpverlening en sociaal-cultureel werk/opbouwwerk, als het gaat om doelstellingen, werkstrategieën en methoden, en de aard van de agogische dienstverlening, kan worden opgeheven. Volgens mij wordt er op de diverse werkvelden en binnen de verschillende arbeidsorganisaties weliswaar om generalisten gevraagd, maar altijd met een bepaalde graad van specialisatie. Om de agogische professionals multidisciplinair en integraal aan het werk te krijgen en te houden hoef je nog niet hun specialisme en daarmee een zeker onderscheid op te heffen. Op de opleidingen is de afgelopen jaren met veel inzet en een grote kennis van zaken gewerkt aan een nieuwe opzet van de specifieke opleidingen. Opleidingsprofilering loopt steeds meer synchroon met de profileringen van de afzonderlijke beroepen. De roep om een generalistische opleiding tot sociaal werker is ten eerste dit ontwikkelingsproces willen terugdraaien en ten tweede weinig oog hebben voor de culturele dimensies van het menselijk bestaan in het algemeen en van het beroep van de CMV-er in het bijzonder.

□

Paulo Freire

Eind december 1998 heeft Prisma een bewerking uitgebracht van het boek 'Pedagogie van de autonomie' van Paulo Freire. Het boek is in 1997 verschenen en was tot nu toe alleen in het Spaans verkrijgbaar.

Freire heeft het boek net voor zijn dood afgerond. En al lezende ontcom je niet aan de indruk dat hij wist dat het zijn laatste boek zou worden. Het lijkt een getuigenis te zijn, alsof hij de wereld nog één keer wil laten weten waar educatie volgens hem over gaat: over mensen leren actor te zijn in hun eigen leven.

In zijn boek brengt hij denkbeelden uit zijn eerdere publicaties bij elkaar en plaatst deze binnen de ethiek, die volgens hem gelegen is in de aard van het mens zijn. 'Pedagogie van de autonomie' is ook een felle aanklacht tegen het neo-liberale economische systeem.

Het neo-liberale denken is volgens Freire fatalistisch omdat het ons voorspiegelt dat de marktwerking nu eenmaal een bepaalde loop heeft. Hiermee wordt de suggestie gewekt dat alles voorbestemd is en verzet op voorhand geen zin heeft.

Tegenover dit fatalisme plaatst Freire optimisme en geloof in mensen en de menselijke aard, met haar vermogen tot reflectie en veranderbaarheid. Het boek gaat dan ook over de vraag of je als professional, leerkracht, welzijnswerker of in welke functie dan ook, wilt werken vanuit vertrouwen in mensen en vanuit geloof in verandering. In deze tijd is deze vraag confronterend en uitdagend. Vandaar dat Prisma besloot het boek te bewerken en er een publicatie van te maken.

'Pedagogie van de autonomie' is voor € 5,- exclusief portokosten te bestellen bij Prisma, telefoon: 013-544 1440. □

door Fenny Gerrits

en

Met Stad en Land biedt MO/Samenlevingsopbouw een rubriek waarin de lezer geïnformeerd wordt over samenlevingsopbouw-relevante nieuwsfeiten uit met name de regionale en plaatselijke (dagblad-)pers. Attendingen voor deze rubriek zijn welkom: stuur het betreffende (kranten-)knipsel onder vermelding van de naam van het blad en de datum in aan de redactie van MO/Samenlevingsopbouw, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag, of zet het op de fax: 070-380 9973.

Leefbaarheid

Het **Utrechts Nieuwsblad (16-11-1998)** rapporteerde een verslag van een discussie-middag in activiteitencentrum Vulcanus in Overvecht. De discussie was georganiseerd in het kader van het project 'De wijk is van ons allemaal', een project dat buurtbewoners en organisaties in 35 gemeenten stimuleert samen te werken aan het bevorderen van de leefbaarheid in hun buurt. Op de bijeenkomst staken bewoners uit Overvecht niet onder stoelen of banken vooral hun Marokkaanse mede-bewoners verantwoordelijk te houden voor de verloederding van Overvecht. Forumlid Biem Lap, voorzitter Bewonersplatform Overvecht, geeft de leefbaarheid in Overvecht een acht; hij woont met veel genoegen in de experimentele flatbouw in Overvecht-Noord. Maar hij weet dat het in sommige delen van de Utrechtse wijk heel anders is. Dat bewoners daar veel overlast hebben van jongeren, gewelds dreiging en tasje-roof. Het beleid van het stadsbestuur extra koopwoningen in Overvecht te bouwen, biedt geen oplossing, volgens Lap, wanneer niet tegelijkertijd de sociale problematiek wordt aangepakt.

"Nieuwbouw kan helpen. Maar wat echt helpt, is wanneer bewoners samen een vuist maken om de sociale samenhang te herstellen en/of te verbeteren. Daarbij hoort dat bewoners elkaar aanspreken op zaken als vervuiling en overlast," aldus Lap. Bouchra Dibi van het Marokkaans vrouwenwerk in Overvecht merkt als opbouwwerkster dat er heel veel spanningen zijn tussen autochtonen en allochtonen. "Maar waarom kloppen mensen niet bij hun burens aan om er over te praten," verzucht de opbouwwerkster. "De doffe ellende is dat als je er iemand op aanspreekt, dat dat niet wordt gepikt. Als je een jongere aanspreekt op overlast, moet je er zelfs voor uitkijken dat je geen klap voor je kop krijgt," zegt een flatbewoner uit Overvecht-Zuid.

Voorzitter van de Marokkaanse Ouderraad, A. Sadaoui, die de leefbaarheid een vijf geeft, constateert ook dat Overvecht geen schone wijk is en dat er veel criminaliteit heerst. Maar wanneer bewoners alleen maar blijven klagen, wordt het er volgens hem alleen maar negatiever op. Hij roept daarom zijn mede-wijkbewoners op toch vooral zelf actie te ondernemen "en te corrigeren wat er te corrigeren valt."

Bouke Schuitema, voorzitter van de Bewonerscommissie Camera Obscure e.o., houdt vol dat allochtone wijkbewoners best aanspreekbaar zijn. De heft van zijn bewonerscommissie wordt gevormd door Marokkaanse mannen. In zijn buurt vormen jongeren de beheergroep voor een voetbalclub. "Als je probeert met de mensen in gesprek te komen, lukt het best. Er valt met jongeren te praten. Het leggen van contacten daar draait 't om," aldus Schuitema.

Esperantoflat

De gemeente Groningen heeft een nieuwe zet bedacht om nu toch eindelijk te kunnen beginnen met de bouw van Esperanto-complex op de hoek van de Verlengde Lodewijkstraat en de Esperantostraat. Woonwagengewoners die de bouw in de weg staan zouden als tijdelijke oplossing dertig meter moeten worden verplaatst. Het

Nieuwsblad van het Noorden (19-10-1998) maakt melding van de worsteling van de gemeente Groningen met de woonwagengewoners: het project ligt inmiddels anderhalf jaar achter op het schema. De woonwagengewoners weigeren al een paar jaar te wijken. Ze nemen geen genoegen met alternatieve locaties aan de rand van de stad. Met de kleine verplaatsing die de gemeente nu voor ogen staat zouden de woonwagens op een gemeentelijke groenstrook komen te staan, pal naast de sportzaal die onder meer fungeert als thuishonk voor de tafeltennisclub GTTC.

Aannemer BAM zou met zo'n mini-verhuizing uit de voeten kunnen. Dat heeft hij de gemeente al laten weten. De schuifoperatie zou in december moeten plaatsvinden, zodat BAM in januari kan gaan bouwen aan het complex dat woningen, woon/werkruimten en winkelruimte moet gaan herbergen. De gemeente heeft echter de woonwagengewoners -een moeder met haar kinderen- nog niet benaderd. De bewoonster wijst het verhuizing bij voorbaat al resoluut van de hand. "Kijk," zegt ze en wijst naar haar behuizing, "die woonwagen staat hier mooi vast. Daar gaan we dus niet even een paar meter mee slepen."

De vrouw is geworteld in de Oosterpoort. Eerst stond ze helemaal aan de andere kant van de wijk, bij de Oosterhaven, waar ze moest verkassen voor de bouw van de Brinkflats. Ter vervanging kreeg ze haar plekje aan de Verlengde Lodewijkstraat. Nu moet ze daar weer weg. De rechter heeft dat bevestigd, mits de gemeente haar een bevredigende nieuwe plaats toewijst. Ze heeft inmiddels voorgestelde plekken op de Peizerweg en achter Lewenberg afgewezen. "Ik laat me niet de stad uitdrukken! We zitten hier mooi." "Als ze met een mooi plekje hier in de buurt komen, ja, dan wil ik daar heus wel over nadenken. Maar ze moeten me geen onzin verkopen."

Falgabuurt

De Falgabuur in Den Helder wordt gesloopt. Dat heeft de Woningbouwstichting Den Helder onlangs bekend gemaakt volgens de **NRC (6-11-1998)**. De Falgabuur kwam in '97 enkele malen in het nieuws toen postbodes uit angst voor mishandeling weigerden om alleen de buurt in te gaan, en toen politie buurtbewoners aanhield op verdenking van drugshandel, berovingen, verkrachting, diefstal en poging tot doodslag. Volgens de Woningbouwstichting Den Helder is sloop van de bijna 400 woningen de enige

manier om de Falgabuurten weer leefbaar te maken. Projecten om de wijk op te knappen, bijvoorbeeld door de aanstelling van een wijk-beheerder en veelvuldig onderhoud, zijn op niets uitgelopen.

De buurt bestaat vooral uit dicht op elkaar gebouwde, goedkope galerijwoningen, die voor meer dan de helft leeg staan. Groepen jongeren, overwegend van Antilliaanse afkomst, zorgen op straat voor grote overlast. Zij intimideren voorbijgangers en maken volgens andere buurtbewoners veel lawaai. Vecht- en schietpartijen komen regelmatig voor en de wijk was tot voor kort een basis voor drugdealers.

"Mensen willen alleen als het echt niet anders kan in deze wijk wonen. Het is er gewoon niet fijn," zegt B. van de Veer, directeur van de woningbouwstichting. "En niemand wil ook in een halflege flat wonen. Vorig jaar dachten 'en nu is het genoeg.'" De woningbouwstichting heeft de gemeente een plan voorgelegd om op de plaats van de Falgabuurten en het naastgelegen Kennedypark ongeveer 240 nieuwe woningen te bouwen. De bewoners van de nog 170 woningen zijn inmiddels ingelicht. Hen wordt door de woningbouwstichting een woning in een andere wijk en een verhuisprijs van 4000 gulden aangeboden. Volgens Van de Veer zijn er slechts enkele bewoners die de gedwongen verhuizing 'jammer' vinden. Ook de gemeente heeft geen klachten van bewoners gekregen over de sloop. "Het grootste deel van de bewoners is blij en ook in de gemeenteraad is met enthousiasme gereageerd op de plannen," aldus B. van der Meer van de gemeente.

Zwerfers in de dop

Opvangcentrum De Terp in Leeuwarden wil de hulp aan zwerfers uitbreiden tot in Drachten, Sneek en Heerenveen. Het betreft begeleiding van mensen die door psychische problemen het dak boven hun hoofd dreigen kwijt te raken. "We willen voorkomen dat mensen op straat komen te staan," zegt directeur Kees van Anken van De Terp. In de **Leeuwarder Courant** (10-10-1998) vertelt Kees van Anken hoe de vork in de steel zit: "We zien mensen met psychiatrische en psychische klachten dikwijls bij ons belanden. Het betreft randgevallen die niet worden begeleid door psychiatrische instellingen." Sociaal werkers zullen deze mensen thuis, in gezinsvervangende tehuizen of in opvangcentra opzoeken. De Terp wil zwerfers in de dop in alle grote plaatsen helpen. In Zuidwest-Friesland loopt al een onderzoek. De Terp wordt gefinancierd door de gemeente Leeuwarden. "Maar de stad heeft een centrumfunctie. Vandaar de uitbreiding naar de hele provincie. Bovendien: zwerfers komen

vaak toch bij ons terecht. Ze trekken naar de stad."

Het Leeuwarder maatschappelijk centrum zal eerst bijspringen in Drachten. Daarover is een akkoord bereikt met de gemeente Smallingerland. Er komt maximaal 100.000,- rijksgeld beschikbaar voor de begeleiding van vijf tot tien personen. Verder komt er ruimte voor woonbegeleiding in het algemeen. Smallingerland ziet daarmee af van directe opvang op straat. Zorgverzekeraar De Friesland zorgt voor de verdeling van de subsidie. Het is voor het eerst dat Friesland geld krijgt uit de landelijke pot voor maatschappelijke opvang. In die pot zit 10 miljoen. Ook de opvangcentra voor zwerfers in Leeuwarden (De Terp), Burgum (De Blijenhof) en Engwierum (Noach) krijgen volgend jaar een bijdrage. Hier betreft het uitsluitend 'bed, bad en brood' voor daklozen.

Armoede op de lat

De federatie van uitkeringsgerechtigden BUS en de Wetenschapswinkel hebben onlangs aan de provincie Brabant een onderzoek naar armoede op lokaal niveau aangeboden. De studie zou moeten gaan dienen als een Armoede Indicatie Instrument. Er mankeert echter nog veel aan. Volgens het **Brabants Dagblad** (09-10-1998) is zijn 'opdrachtgever', Frank Zitter van de federatie Brabantse Uitkeringsgerechtigden Samen (BUS) desondanks tevreden. "Eindelijk hebben we een instrument in handen waarmee lokale groepen de armoede in hun gemeenten in kaart kunnen brengen."

Dat was ook de opdracht begin '98 aan de Tilburgse Wetenschapswinkel van de Katholieke Universiteit Brabant (KUB). Drs. Van Woerden moest proberen een manier te vinden waarmee armoede op lokaal niveau kon worden bepaald. Tevens zou dat instrument 'eenvoudig, theoretisch consistent en praktisch toepasbaar' moeten zijn. Van Woerden, gespecialiseerd op het gebied van arbeid en sociale zekerheid, heeft een aantal maanden gepoogd het armoedevraagstuk in zes Brabantse gemeenten in beeld te brengen: twee grote steden (Eindhoven en Breda), twee middelgrote (-Roosendaal en Helmond-) en twee kleinere: Bostel en Oisterwijk. Hij stelde een aantal vragen: Hoe gaan de gemeenten om met kwijtschelding, bijzondere bijstand, hoeveel huishoudens verkeren in een penibele financiële situatie, hebben ze te hoge woonlasten, zijn er veel ouderen of eenoudergezinnen, is er sprake van veel langdurige werkloosheid? Hoe verhoudt zich bij dit alles het beleid in gemeente A tot dat in gemeente B?

De uitkomsten bevestigen het beeld dat in de grote steden meer armoede voorkomt dan in kleinere gemeenten, maar ook dat lokaal ver-

schillend met de mogelijkheden om minima te ondersteunen wordt omgesprongen. Zo heeft Eindhoven een groter armoedeprobleem dan Breda, stelt Van Woerden, maar compenseert dat door gemiddeld lagere woonlasten en een coulante opstelling bij verstrekkingen uit de 'minimafondsen'. Volgens de KUB bestaan inmiddels concrete plannen om het Armoede Indicatie Instrument in alle Brabantse gemeenten toe te passen.

Recreatiegedrag

Nederlanders van buitenlandse komaf hebben door verschillen in geloof, cultuur en beperkt inkomen een ander recreatiegedrag dan autochtonen. Allochtonen zoeken hun vertier vooral in de woonomgeving, meestal in parken. **De Gelderlander** (23-10-1998) maakt melding van de uitkomsten van een onderzoek van het Recreatie Kennis- en Innovatiecentrum. Met eenvoudige aanpassingen zoals openbare toiletten, barbecueplaatjes en waterkranen is beter aan de recreatieliefhebbers van allochtonen tegemoet te komen. De recreatiegewoonten en -wensen van allochtonen zijn op een rijtje gezet voor ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij dat verantwoordelijk is voor het beleid voor de openluchtrecreatie. De informatie is belangrijk omdat het aantal Nederlanders van buitenlandse origine stijgt. Een op de zes Nederlanders is allochtoon. Sporten, picknicken en barbecuen zijn de favoriete recreatieactiviteiten van allochtonen. Turkse en Marokkaanse vrouwen en mannen brengen een deel van de vrije tijd gescheiden door. Het recreatiegedrag van allochtonen die in het buitenland zijn geboren en van hun kinderen is verschillend. De eerste generatie recreëert zoals ze in het geboorteland gewend was. De kinderen en volgende generaties maken meer gebruik van typisch Nederlandse recreatiemogelijkheden zoals fietsen en wandelen.

Gaten

Jaarlijks wordt drie miljoen gulden gepompt in de meldpunten extreme overlast, maar eigenlijk niemand weet hoe effectief ze zijn en of het geld wel op de juiste manier wordt verdeeld. Ze verwerken weliswaar honderden overlastklachten per jaar, maar nergens is vastgelegd wat er moet worden geregistreerd. Onder de kop 'Veel gaten in bestrijding van overlast' meldt het **Parool** (6-11-1998) dat wethouder G. ter Horst van zorg wil dat daar verandering in komt. Overlastveroorzakers moeten overal op dezelfde aanpak kunnen rekenen en stadsdelen moeten gegevens onderling gaan uitwisselen. Aanleiding voor de oprichting van meldpunten extreme overlast was in 1993 het voorval waarbij een verslaafde en verwarde

man in de Vrolijkstraat zijn buurmeisje dood-sloeg. Pijnlijk duidelijk werd toen dat politie en hulpverlening voortdurend langs elkaar heenwerkten.

Vijf jaar later vinden klachten over overlast in elf van de veertien stadsdelen hun weg. Groot manco in de huidige aanpak is echter dat elk stadsdeel de overlast op zijn eigen manier aanpakt. Het gemeentebestuur wil dat overal op een en dezelfde manier wordt gewerkt. Ter Horst wil dit bereiken door het creëren van een plek waar burgers met al hun vragen en klachten terecht kunnen.

Ouderen

Volgens **Cobouw** (12-10-1998) maken de Federatie Overleg van Ouderenorganisaties (OVO) en de Stichting Welzijn Ouderen Eindhoven (SWOE) in Eindhoven zich zorgen over het aantal woningen in Eindhoven dat geschikt is voor senioren. Volgens de ouderenkoepel OVO en SWOE zijn er in 2005 onvoldoende woningen die in de behoefte van ouderen voorzien. Zij schrijven dit in een brandbrief aan de woningcorporaties en de Eindhovense gemeenteraad. De corporaties zouden ook onvoldoende aandacht hebben voor de bouw van betaalbare seniorenwoningen.

Eindhovse loopt achter op de rest van Nederland, stellen de organisaties in de brief. Want elders worden oude, betaalbare woningen wel 'opgeplust' - geschikt gemaakt voor ouderen - terwijl dat in Eindhoven nog veel te weinig gebeurt. "Ouderen willen zo lang mogelijk thuis wonen. Een voor ouderen geschikte woning is een middel om intramuraal wonen uit te stellen," stelt de OVO. "Het opplussen van woningen zou daaraan bijdragen," meent de koepelorganisatie.

Medicijn

Volgens de **NRC** (23-1-1999) is de terreur van de omgeving in de Haagse Schilderswijk soms zo groot dat huisartsen verhuizen als medicijn voorschrijven. Huisartsen krijgen enkele tientallen keren per jaar mensen op het spreekuur die niet meer tegen de bedreigingen of terreur in de woonomgeving kunnen. Huisarts Wuister: "Als die mensen willen verhuizen vind ik dat uit medisch oogpunt een goed plan."

Wuister, die samen met drie andere artsen een praktijk heeft midden in de Haagse Schilderswijk, krijgt zo'n zes keer per jaar mensen op zijn spreekuur die de psychische druk van de directe woonomgeving niet meer aankunnen. Het uiterste middel dat hij kan voorschrijven is verhuizing uit de wijk.

"Ik kan zo'n gezin dat lastig wordt gevallen door de stalker wel volstoppen met allerlei pilletjes, maar dat helpt dus niet. In deze wijk concentreren zich alle problemen uit de

samenleving, maar de mensen die echt in de problemen zitten hebben wel bescherming nodig. Als zij willen verhuizen dat lijkt me dat ook uit medisch oogpunt een goed plan." Volgens een woordvoerder van de dienst Stedelijke Ontwikkeling van de gemeente Den Haag heeft een briefje van de huisarts 'geen enkele invloed' op het beleid van de woningcorporaties. "Huisartsen bepalen niet of iemand in aanmerking komt voor een ander huis. Anders zouden mensen die op zoek zijn naar een nieuwe woning even naar hun arts kunnen lopen om een briefje te halen. Dat zou makkelijk zijn, maar zo werkt het niet," aldus de woordvoerder.

De woningbouwcorporaties kunnen zowel op medische grond als op basis van een sociale indicatie een voorrangverklaring verstrekken aan personen die een andere woning zoeken. Sociale problemen kunnen uiteen lopen van ruzie met de buren tot discriminatie. Volgens cijfers van de dienst Stedelijke Ontwikkeling is er de afgelopen 2,5 jaar in heel Den Haag aan 48 mensen een officiële verklaring verstrekt op basis van sociale problemen, waarvan een in de Schilderswijk.

De gemeente Den Haag ziet dan ook geen reden om haar beleid ten opzichte van de wijk te veranderen. "We doen al heel veel om de leefbaarheid in die wijk te vergroten. Uit cijfers van de omnibusenquête, die de gemeente vorig jaar onder bewoners van verschillende wijken hield, blijkt dat 37 procent van de Schilderswijkers zich niet veilig voelt in hun buurt. Twee jaar daarvoor was dat nog 40 procent. Het gaat dus beter," aldus de woordvoerder van de gemeente.

Wuister besamt dat er een hoop gedaan wordt in de Schilderswijk. "Grote delen van de wijk zijn de afgelopen jaren succesvol vernieuwd, parkjes worden aangelegd. Natuurlijk is het zo dat veel mensen prima wonen in de wijk. Maar er zijn ook mensen die bijvoorbeeld naast een drugs pand wonen. Niet de hele straat heeft daar last van, maar wel de directe buren."

Enige tijd geleden kreeg de huisarts een wanhopige alleenstaande moeder met twee kinderen op zijn spreekuur. De buren, drugdealers, bedreigden haar voortdurend. "We hakken je kop eraf als je iets zegt", 's nachts werd steeds aan haar voordeur gerommeld. Toen ze op een dag getuige was van een moord op straat durfde ze niets tegen de politie te zeggen.

"Dat zijn dus verschrikkelijke problemen, waardoor mensen psychisch in de knoop kunnen raken. Maar het slachtoffer wordt vermeden, verwacht en genegeerd," zegt de huisarts. "Het rijk moet iets doen aan de bestrijding van drugs panden. Dat is niet alleen een probleem in de Schilderswijk. De meeste achterstandsbuurt in Nederland kennen dezelfde

problemen. Ik kan niets aan het woningbeleid veranderen. Het enige wat ik als huisarts in dergelijke gevallen kan doen is een briefje schrijven. Maar daarmee is het probleem natuurlijk niet opgelost."

Spangen

Het geplaagde Spangen krabbelt weer heel langzaam op. Het is zichtbaar De Rotterdamse wijk staat niet meer uitsluitend in het sombere teken van drugstoerisme en verpaupering. Het Woningbedrijf Rotterdam en Wilma sloegen aan het bouwen in de poging de neerwaartse spiraal om te buigen. Volgens **Cobouw** (23-10-1998) bezit de Sparta-wijk met zijn roemruchte (voetbal-)Kasteel voor het eerst in de beweging geschiedenis koopwoningen.

"De ontwikkeling van de veertig koopwoningen vormde voor ons een groot risico. Voor het eerst werden er namelijk in Spangen dergelijke woningen aangeboden. Ik wil nu best toegeven dat ik 'em een beetje kneep. Ik vroeg me ongerust af of het wel allemaal zou slagen," bekent Mario Broos van Wilma Bouw achteraf. De woningbouwer van NBM-Amstelland liet niet alleen de koopwoningen vertrijzen, hij realiseerde voor het WBR tevens de 160 huurwoningen. "Wij wilden in Spangen twee doelstellingen bereiken. De neerwaartse spiraal moest worden doorbroken, dat ten eerste. Daarnaast was het zaak onze eigen afzetmarkten te creëren. Wat ons is opgevallen is dat de woningen in een mum van tijd waren verkocht. Het toont aan dat er in wijken als deze wel degelijk belangstelling bestaat voor koopwoningen."

De oplevering van de eerste fase in oktober jongstleden kwam op een moment dat revitalisering van binnensteden zeer hoog op de politieke agenda prijkt. Paars II heeft er zelfs speciaal een minister voor aangesteld: D66'er Van Boxtel. Woningbedrijf Rotterdam verwacht van de 'stedenminister' niet alleen aandacht maar ook geld. Het WBR steekt uit eigen middelen honderd miljoen gulden in het Schie-oeverproject. Maar dat is niet meer dan een druppel op een gloeiende plaat.

"Aandacht is belangrijk, je moet dat niet onderschatten. Spangen, de op een na armste wijk van Nederland, richt zich nu voorzichtig op, maar de woon- en leefomstandigheden zijn nog lang niet zoals die zouden moeten zijn. We willen daarom vooral blijvende aandacht." Verteenwoordigers van WBR en Wilma klagen over de stropenigheid van de gemeentelijke organisaties in Rotterdam. "Ei waren zovaa! mensen bij betrokken dat we werden geconfronteerd met heel wat afstemmingsverlies."

stimio

De schakel in uw communicatieketen

Een ideaal communicatie-concept

De communicatie-keten telt vele schakels. U heeft ideeën nodig en teksten, vormgeving, drukwerk, een congres, een videofilm of een Internet-site om die ideeën werkelijkheid te laten worden. Daarbij schakelt u specialisten in, zoals vormgevers, tekstschrijvers, drukkers, communicatie-adviseurs enz.

Maak daarbij gebruik van een beproefd concept. Bij u om de hoek, bij wijze van spreken. Een adres, waar u met al uw wensen en vragen rond communicatie terecht kunt. Of het nu gaat om advisering of uitvoering, om kleine of grote projecten, om één dienst of product of een combinatie van meerdere diensten en producten. Aan u de keuze:

- teksten/interviews voor folders, brochures, tijdschriften en videoproducties
- advisering & uitvoering interne en externe communicatie
- coaching van pr-medewerkers
- beleidsadviesing & -implementatie, informatievoorziening & monitoring
- organisatie van conferenties & congressen
- samenstelling & productie van videofilms
- vormgeving, dtp & drukwerk

Flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit

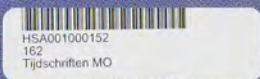
Stimio bewijst al 15 jaar een uitstekende partner te zijn als het gaat om flexibiliteit, kwaliteit, snelheid en creativiteit. Bovendien beschikken wij door onze duurzame relaties met opdrachtgevers in de non profit-sector over de nodige ervaring en deskundigheid op beleids-terreinen als welzijn, gezondheidszorg, arbeidsmarktbeleid, minderhedenbeleid en onderwijs. Wij werk(t)en voor o.a.: de ministeries van VWS, Binnenlandse Zaken en Onderwijs & Wetenschappen, Arbeidsvoorziening Nederland, het Landelijk Centrum Opbouwwerk, JMW, de FIOM, de NP/CF, de NOT, Nederlands Politiemuseum, Compaq Nederland, SAP enz.

Geïnteresseerd in een vrijblijvende kennismaking?
Bel ons voor toezending van onze bureau-brochure
of voor het maken van een afspraak.

stimio

COMMUNICATIE PROJECTEN BV

communicatie- & beleidsadviesing
informatievoorziening & monitoring
tekstschrijven & journalistieke producties
management conferenties & symposia
audio-visuele producties
vormgeving & dtp
drukwerk

Den Bommel 2
4194 TZ Meteren
Tel 0345 - 569844
Fax 0345 - 569825
e-mail stimio@wxs.nl